

1983 • 2

~ 't ONDERSCHOER ~

heemkunde denekamp

't onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeuren', welke aaneensloten tegen de uitbreembare middenstijl in stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'brautspit' steken, dat een 'huun' of 'kunenwiefke' een brutale hoerenknecht nagooide. Als 'n stiepel verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Amsveen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vloggeln' um 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofhond 'Siep' of 'Pallo' kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De hoer zelf kon slotte veilig uitkijken 'daver 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zo als 'n riesbessern', 'n rieket', 'n strikkaaken', 'n ploogstraampn' en de 'peerderellns'.

Menig hoerenzoen zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wick', wat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentsd geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het hoofdplaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Reemkunde Henekamp —

Tekening van onderschoer en tekst - J.A. Veldhuis

't ONDERSCHOER

officieel contactorgaan van de stichting heemkunde denekamp

5e jaargang 1983 nr 2

indit nummer

Dit blad verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

Losse nummers kosten f.5,--, exclusief verzendkosten.
Verkrijgbaar via de administratie of bij 't Heemhoes.

Oplage: 400 stuks.

Kopy voor dit blad kan ingeleverd worden bij de redactie.
Publikaties blijven eigendom van de auteurs.

Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is dan ook slechts toegestaan na toestemming van de schrijver.

De redactie van 't Onderschoer is als volgt samengesteld:

H.J.Asma, Willem Wegewartstraat 1
7591 TZ Denekamp; tel. (05413)2434.

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26,
7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.
(administratie).

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW
Denekamp; tel. (05413) 2261.
(vormgeving/eindredactie).

pag.

1	'n woord van te vuurtn
H.Boink
7	op de hoogte
bestuur
11	aandacht voor
redactie
17	voor u, door u
H.Boink
19	gelezen voor u, in de krant
van nu
H.J.Asma
21	van R.K.Jongensschool tot
Alexanderschool
H.J.Asma
25	beelden uit mijn kinderjaren
E.Bos-Hermelink
29	vlinders
W.A.J.Nijhuis
37	geschiedenis van de Latrop-
per school (6)
J.A.den Ouden
41	Metelen-Denekamp
H.J.Asma
45	de WAN
G.L.B.Broekhuis
49	Potmoosn
J.A. den Ouden
53	heide
Jos Bruns
57	naar Breklenkamp (III)
W.H.Dingeldein

Rode klaver.

Bij en hommels komen honing bij je halen
en zij doen dit zonder vragen of betalen.

De zomer is dit jaar inderdaad precies volgens de kalender op 21 juni 1983 begonnen. We hebben die dag in elk geval reeds een erg zomerse temperatuur kunnen meten. U weet wel zo'n royale 25 graden-dag, waarvan we er de vorige zomer zoveel in ons land mochten hebben.

Het is verdraaid niet gemakkelijk met zulk een hoogzomerse tot nu toe voor dit jaar eigenlijk ongekend hoge temperatuur, zoals dat ook vandaag is geweest, een "woord van te vuurn" voor ons contactblad te schrijven.

" 'n Woord van te vuurtn", heb ik het in 1979 genoemd bij de start van ons Onderschoer, hiermee bewarende een mijns inziens erg mooie Twentse uitdrukking, mij ingegeven uit literatuur van de bekende Twentse schrijfster Cato Elderink, die dit ook gebruikte. Nu bereiken me uit onze contreien wel eens geluiden, die erop wijzen dat het eigenlijk moet heten" 'n woord van te veurtn". Over wel of niet goed zou zijn van dat woord "vuurtn" in 'n Twents dialect gaan we hier maar niet discussiëren. Wel is de redactie bereid, als inderdaad blijkt dat voor de Denekampse bevolking " 't woord van te veurtn" de meest aanspreekbare dialect-toepassing zou zijn, dit met ingang van 1984 toe te passen. Als u ons dat laat weten zijn we graag bereid daaraan tegemoet te komen.

Want we zijn beslist geen mensen met oogkleppen op, of

mensen die niet rond om zich heen kijken, dat moet u van ons aannemen. We verbeelden ons beslist niet dat wij alle wijsheid in pacht hebben, dat wij alles precies weten. Integendeel. Als bestuur van de Stichting Heemkunde Denekamp en ook als redactie van dit blad stellen we het juist op prijs om met elkaar de kennis van onze woon- en werkomgeving zo aangenaam en eerlijk mogelijk uit te dragen en daardoor te delen. Dat woordje "eerlijk" heb ik met opzet ingevoegd, waarmee ik wil aanduiden dat het ons gaat om correcte informatie en zuivere achtergrondbelichting van bepaalde feiten en voorvallen in de geschiedenis van onze gemeente Denekamp, over het ontstaan en de ontwikkeling ervan en over het "heden".

In het vorige "woord van te vuurtn" heb ik ook al gezinspeeld op het juiste wijze doorgeven van informatie. Wij staan open voor suggesties en ideeën die kunnen bijdragen tot verrijking van de kennis van het eigen heem: van vroegere cultuur tot de huidige beschaving ervan en wel in al zijn gradaties en bijzonderheden. Want daardoor leert men waarde toe te kennen aan de eigen woon- en als het even kan- werkomgeving.

Daarbij behoort ook het ongemak van wat ik zo rond deze tijd altijd in onze tuin ervaar als de grote populieren, die er staan en hun vruchtjes aan de wil van moeder natuur prijsgeven en zich openen, waardoor het inwendige ervan als een soort katoenbloesem door de lucht warrelt en ergens bij of aan het huis zich afzet of uiteindelijk in het gazon van de tuin terecht komt.

Het geeft wel wat extra werk, ja, maar in een paar weken is het weer achter de rug en kun je de verdere tijd je voordeel hebben van zo'n flinke boom, die je op verschillende momenten door het jaar soms in aangename stemmingen kan brengen, door het "geruis" van de omvangrijke bladerentooi, die graag wil meehelpen aan het zo noodzakelijk frisse briesje, wat je in soms erg uiteenlopende situaties -ook figuurlijk- wel eens nodig kunt hebben.

Ondanks de forse temperatuursverhoging zal toch dit Onderschoer gereed moeten komen, wil het nog voor de zomervakantie bij onze donateurs thuis zijn.

We zijn er al wat later mee dan we eigenlijk gewend

zijn. Maar dat heeft zo zijn oorzaken, hetgeen overigens ook een gevolg is van het feit dat we met allemaal vrijwilligers werken. Dat is vanzelfsprekend mede van invloed daarop.

Het is al laat in de avond, nu ik me daadwerkelijk achter dit "woord van te vuurtn" kan zetten. Wat voor me uitstarend naar buiten in het nog trouwens niet zo aardse donker van de tuin, beginnen mijn gedachten wat af te dwalen. Het zou misschien goed zijn om eens per week in je eigen tuin van veiligheid en geborgenheid te kunnen grasduinen.

Zo een beetje doorsluimeren brengt je gemakkelijk in vakantiestemming. Vakantie, ja, de vakantie staat weer voor de deur. Wordt het een binnenlandse volksverhuizing dit jaar? De zon schijnt toch immers maar zo even in ons land. Of gaan we uit beleefdheid naar het buitenland, omdat het hier toch al zo vol is. Maar, maar, ons eigen land biedt heus wel wat. Nou en of, "Lekker weg in eigen land", is niet voor niets hiervoor als slogan gekozen. Naar pretparken en onze dierentuinen.

De dierentuinen trekken ook steeds meer mensen. Telkens weer bedenkt men nieuwe atrakties. Zo is Burger's Dierenpark in Arnhem van plan om een complete jungle na te bootsen, waarmee een indruk kan worden verkregen hoe het leven in zo'n oerwoud er uit ziet. Tweeëneenhalve hectare wil men hiervoor gebruiken, welke geheel overdekt zal worden. In 1986 moet het projekt klaar zijn, waarmee Nederland dan een wereldprimeur boekt. Dit jaar is er al het een en ander in een proefhal te zien.

Nu ik het toch over dieren heb, doet me dit denken aan het vele geschrijf en gedoe, dat er de laatste maanden geweest is over de plannen, die er in Bentelo (gemeente Ambt Delden) bestaan om ter ondersteuning van Zomerfestiviteiten een varkensrace te houden. Er is wat "afgekraakt" over dit evenement. Een gebruik overigens dat inhoudelijk niet zo bijzonder is. Dit "spel" met varkens wordt onder meer al vele jaren "opgevoerd" in de omgeving van Bad Essen, zo is ons vorig jaar tijdens de vakantie in die omgeving geble-

ken. Daarbij kwam duidelijk naar voren dat het om een al erg oud gebruik ging.
De in de krant ingezonden stukken hebben mijn aandacht getrokken, met name omdat tegen het voornemen om 'n dergelijk evenement te houden zoveel weerstand bij "de bevolking" leek te ontstaan.
Een enkele van deze stukken heb ik voor dit blad de moeite waard gevonden om eruit te halen, omdat daarin toch interessante dingen staan te lezen. Het leek me goed daaraan in dit "woord van te vuurtn" ook eens aandacht te schenken.
Hoe kom je erop, zult u misschien denken? Ja, hoe kom je op de gedachte daar in dit voorwoord over uit te weiden?

Voorop gesteld: ik heb respekt voor elk soort van leven, ook het dierlijk leven dus. Elk dier heeft in mijn opvatting recht op een bestaan, zoals dat ook in onze maatschappelijke opvatting van vandaag gewaarborgd is. Maar om nu zover te gaan om daarmee ook "varkensraces" te verbieden lijkt me toch wel iets te veel van ons "bezorgd zijn over".
Waaruit bestaat die zorg, dat medeleven trouwens eigenlijk presies?

Als dergelijke opvattingen post beginnen te vatten en algemeen ingang krijgen is wellicht binnen afzienbare tijd ook het berijden van een paard niet meer toegestaan. En wat dan te denken van de hondendressuur, de kanarieteelt en de postduivensport en het vissen en... ik durf het in dit verband haast niet te noemen..... het jagen? Wat zou men zeggen van een vlooientheater.. of van een vlieg "die geen mens kwaad doet" of van mieren in de suikerpot op het aanrecht in de keuken...? Dat vraag ik me wel eens af.

Wat moeten we dan eigenlijk allemaal zien als dieren-mishandelingaktiviteiten? De realiteit zal ons zeker en terecht met de neus op de feiten drukken, als we alleen daarom, haast blindelings, zonder de maatschappelijke omgeving, waarin we leven, een blik waardig te gunnen, "rondswalen". We moeten er wel voor waken de wettelijkheidszin niet te ontlopen, waarbij het toch erg belangrijk is in de gaten te blijven houden, waarvoor wij mensen eens opdracht hebben gekregen....

Ik zal hierop nu overigens niet verder ingaan, mede

omdat ik enkele uit hiervoor aangehaalde ingezonden stukken, zeer treffende passages aan u wil voorleggen. Het zijn gedeelten uit een ingezonden stuk uit het dagblad "Twentsche Courant" van 11 maart 1983, dat ook over die bewuste varkensrace gaat en dat is geschreven door de heer B.E.Asbreuk uit Sint Isidorushoeve, die zelf boer is, zoals hij aankondigt in dat stuk.

Asbreuk schrijft vooraf o.m.:

"Hoe langer hoe meer komen er mensen, die niet weten waar ze over praten. Hoeveel van die mensen hebben, die niet weten waar ze over praten. Hoeveel van die mensen hebben, al was het maar één week, stage gelopen op een boerderij. 's Morgens zes uur opstaan, ook zaterdag en zondags. Ook 's nachts nog een keer kijken, of de koe al aan kalven toe is, of de zeug, die problemen heeft met het werpen van de biggen, nog hulp nodig heeft."

Verder haalt Asbreuk hierbij aan hoe men dan bijvoorbeeld denkt over de marmotten in Avro-s weekendkwis? Treffend uit zijn verdere betoog is het volgende:

"In dit verband bezien is het misschien goed dat de tractor algemeen is ingeburgerd, anders werd ons misschien beleefd maar dringend verzocht, om het werkpaard te sparen en zelf als boer en boerin de ploeg en de wagen te trekken".

Dat is dan dat!

Dit behoeft denk ik weinig toevoeging. Het blijkt zo vaak dat mensen om bepaalde redenen medelijden hebben met dieren, dat je je kunt afvragen of men ook datzelfde medelijden (=toch ook een stukje medeleven) aan de dag weet te leggen ten opzichte van de medemens.

Het blijkt overigens nogal eens dat men erg weinig diepte-kennis heeft van hetgeen, waarover men oordeelt. De oorzaak hiervan is wellicht mede te wijten aan het feit, dat het impulsief gebeurt en daarom in enige mate te begrijpen is, maar dus nog niet te accepteren hoeft te zijn, laat staan te verdedigen. In dit verband: zeg eens, wat denkt u van het (eigenhandig) bevruchten van bloemetjes in de achtertuin, omdat de natuurlijke wezens (insekten) daartoe zouden ontbreken? Is dit ook natuurbescherming? Of noem je dit veredeling? Ik denk stellig dat ware natuurvrien-

den op deze wijze niet bezig kunnen gaan. Het gebeurt echter wel.....nog wel door (echte) natuurliefhebbers, die overigens ook vinden dat er vliegen zijn die "geen mens kwaad doen", als men zelf die "mens" maar niet hoeft voor te stellen.

In het vorige "woord van te vuurtn" heb ik al even gezinspeeld op de mogelijk te verwachten hinder van vele insekten, als gevolg van de bijzonder zachte winter (pag.3).

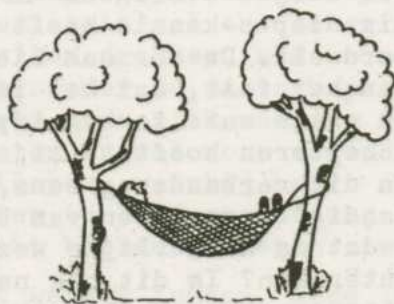
Ze zijn er echter in ruime mate: van vlieg tot mug, of is de mier weer aanspreekbaar.....die geluidloze werker.....

Geluidloos haast ook dringt zacht muziek tot me door de radio. Het lijkt wel iets van Vivaldi.....Antonio Vivaldi.....een en al bedrijvigheid..... Het is al laat, ik stop er mee voor dit keer. Ik hoop dat ik u niet teveel vermoeid heb en wens u graag een goede vakantietijd toe.

Geern töt tookn keer.

Denekamp, 21/22 juni 1983.

H.Boink.

op de hoogte

Dit keer wordt u o.m. op de hoogte gehouden van:

- benoeming nieuw bestuurslid
- wijziging donateursbestand
- bibliotheek
- nieuwe aanwinsten bibliotheek
- bedankt

NIEUW BESTUURSLID

Als nieuw bestuurslid is in de vergadering van 6 april 1983 benoemd de heer G. Tijscholte, Damweg 16, Tilligte. Het feit dat de heer Tijscholte geboortig is uit Lattrop biedt het bestuur goede mogelijkheden om via hem contacten te onderhouden met zowel Lattrop als Tilligte. Tijscholte houdt zich onder meer bezig met boerderij-onderzoek in Lattrop, Breklenkamp en Tilligte.

Binnen het bestuur zal hij zich in eerste instantie belasten met de coördinatie van de werkgroep genealogie. Voorts zal hij samen met bestuurslid Hamers de activiteiten met betrekking tot het onderzoek naar de geschiedenis van Lattrop, Breklenkamp en Tilligte gaan coördineren.

H.B.

DONATEURSBESTAND

In de afgelopen periode hebben de volgende personen

zich aangemeld als donateur van onze stichting:

S.Huisken, Bromeliastraat 68 Denekamp; Eerw. Zuster Adeline Hermelink, Laarmanweg 2, Haarle; Astrid Peperkamp, burgemeester Wyniastr. 36, Denekamp; J.G. Bulter, meester Lazonderstr. 36, Denekamp; pastoor G. Asma, Maastrichterlaan 80, Ubach over Worms; J.B. Arens, Brandlichterweg 73, Denekamp; H.J.J. Bos, Bentheimerdijk 5, Beuningen (ov); mevr. M.G. ten Breul-Kolbrink, meester Berninkstr. 5, Denekamp; pastor B. Derksen, Cliviastr. 2, Denekamp; H.A. Horsthuis, Oldenzaalsestr. 48, Denekamp; J.H. Heerink, Mekkelhorsterstr. 29, Beuningen (ov); mevr. G. Jonkers-Loman, Kleine Kreek 41, Rotterdam; mevr. Roosink, de Borghert 1, Denekamp; B. Wortelboer, Oldenzaalsestr. 31, Denekamp; mevr. M. Leusenkamp, Kerkplein 4, Denekamp; Mevr. Rerink, Ottershagenweg 29, Lattrop; J.G. Westerhof, Vlasbeekweg 5, Vasse; G. Alberink, Bromeliastr. 30, Denekamp; G. Olde Hanter, Veldkampsweg 4, Denekamp.

J.A.d.O.

BIBLIOTHEEK

Na een aanvankelijk aarzelend begin hebben nu verscheidene mensen de weg naar onze bibliotheek en ons archief gevonden. We hebben zelfs bezoekers, die buiten Denekamp wonen en die geregeld komen.

In de bibliotheek staan zo'n zeshonderd boeken tot uw beschikking over verschillende onderwerpen. Deze boeken kunt u als donateur gratis lenen.

In het archief zijn kopieën van markeboeken, volkstellingen en doop- en trouwboeken aanwezig. Ook zijn er vele losse archiefstukken en diverse foto's aanwezig. Deze laatste zijn nog niet allemaal gesorteerd en moeten nog beschreven worden.

Ook voor werkstukken voor school zijn hier veel gegevens te vinden.

Elke donderdagavond is 't Heemhoes open van 18.30 uur tot 21.30 uur. De heer G. Broenink en mevr. D. Asma staan dan klaar om u te helpen.

Verder is er steeds iemand aanwezig om u wat meer te vertellen over heemkundige activiteiten.

Mocht u overigens oude boekjes en/of papieren weg wil-

len doen, geef ons dan een seintje. Vaak hebben deze "waardeloze" dingen voor onze stichting nog wel enige waarde. Uiteindelijk kunnen we alles gebruiken; oude schoolboekjes, feestprogramma's, kranteknipsels (van toen), tijdschriften enz.

Voor al ook oude tijdschriften en papieren van verenigingen (die niet meer bestaan) zijn erg welkom. Door deze aan heemkunde af te staan, helpt u mee aan de uitbreiding van de bibliotheek.

We hopen dat u, lezer, ook eens een bezoek komt brengen aan 't Heemhoes om te zien hoe het er met heemkunde bij staat.

In de maand juli en augustus is 't Heemhoes gesloten. Mocht u ondanks dat boeken willen lenen in deze periode dan kunt u een telefonische afspraak maken. Tel. (05413) 2434.

D.A.t.B.

AANWINSTEN BIBLIOTHEEK

De afgelopen periode is de bibliotheek uitgebreid met de volgende aanwinsten.

Geschiedenis van de archeologische ontwikkeling. nr.256

Veldnamen in Haaksbergen. nr.257.

Catalogus der beroemde zaken v.h. Mr. W.J.Engels van Beverforde fonds nr.237

De geschiedenis van Twente.G.J.J.Kokhuis. nr. 628

Jaarboekje 1982-1983. Historische Kring Vasse,Mander,Hezinge. nr.233
J.B.Jonkind. nr.667

Mededelingen over het geslacht Boningerhof.W.H.Dingeldein. nr.242

Markerecht van Losser. A.L.Hulshoff. nr.251

Nederlanders en hun kerken,58 miljoen. nr.615

Plechelmus basiliek Oldenzaal. nr.184

Shell Toergids langs Burchten en Buitens. Evert Zandstra. nr.257

Shell Toergids langs Oude Dorpskernen. Evert Zandstra. nr.258

Shell Journaal van oude havensteden, van Zierikzee tot Moddergat.J.M.Fuchs. nr. 259

Rekeningen van Gosen van Raesfelt, de Jonge 1567-1572. nr.247

Te voet van Zwolle naar Oldenzaal. nr.254

Zwemmen, Van Sijthofs bibliotheek voor lichamelijke opvoeding.C.M.Benjamins. nr.087

Gevels en Stiepeltekens in Oost-Nederland. Jan en Everhard Jans. nr.614

Het Kanaal van Almelo naar Nordhorn. H.Kollen. nr.665

Twente: gisteren,vandaag,morgen. Uitgave:Gewest Twente. nr.036

Wij hadden een prettige dag.nr.222

Blik op Losser,uitgave gemeente Losser nr.223

De Geologische kaart van Nederland. Rijks Geologische Dienst 1976. nr.641

Het grote avontuur van de Archeologie. Agnes Allen. nr.261

Wij hebben een Mammoet. Dr.A.Melchior. nr.262.

Ontdekkingen in Afrika. Thomas Sterling-Georg H.F.Kimkte. nr.263

Hengelo, een levend centrum in Twente. Uitgave bureau voorlichting gemeente Hengelo. nr. 264

Oranje Indonesie. Officieel herdenkingsalbum. nr. 265

Wij en het water. H.J.Looman. nr.266

Heksenwaan en Heksenwaag in oude prenten. Johan Schouten. nr.267

Landschappen in Overijssel. Gait L. Berk en A.Buter. nr.268

Peperbak, 50 jaar Twents Carmellyceum. sept.1973. nr.269

Het handwerk van den Wagenmaker en den Wagensmid. J.A. van der Kloes e.a. nr.610

De oude Nederlandse maten en gewichten nr.270

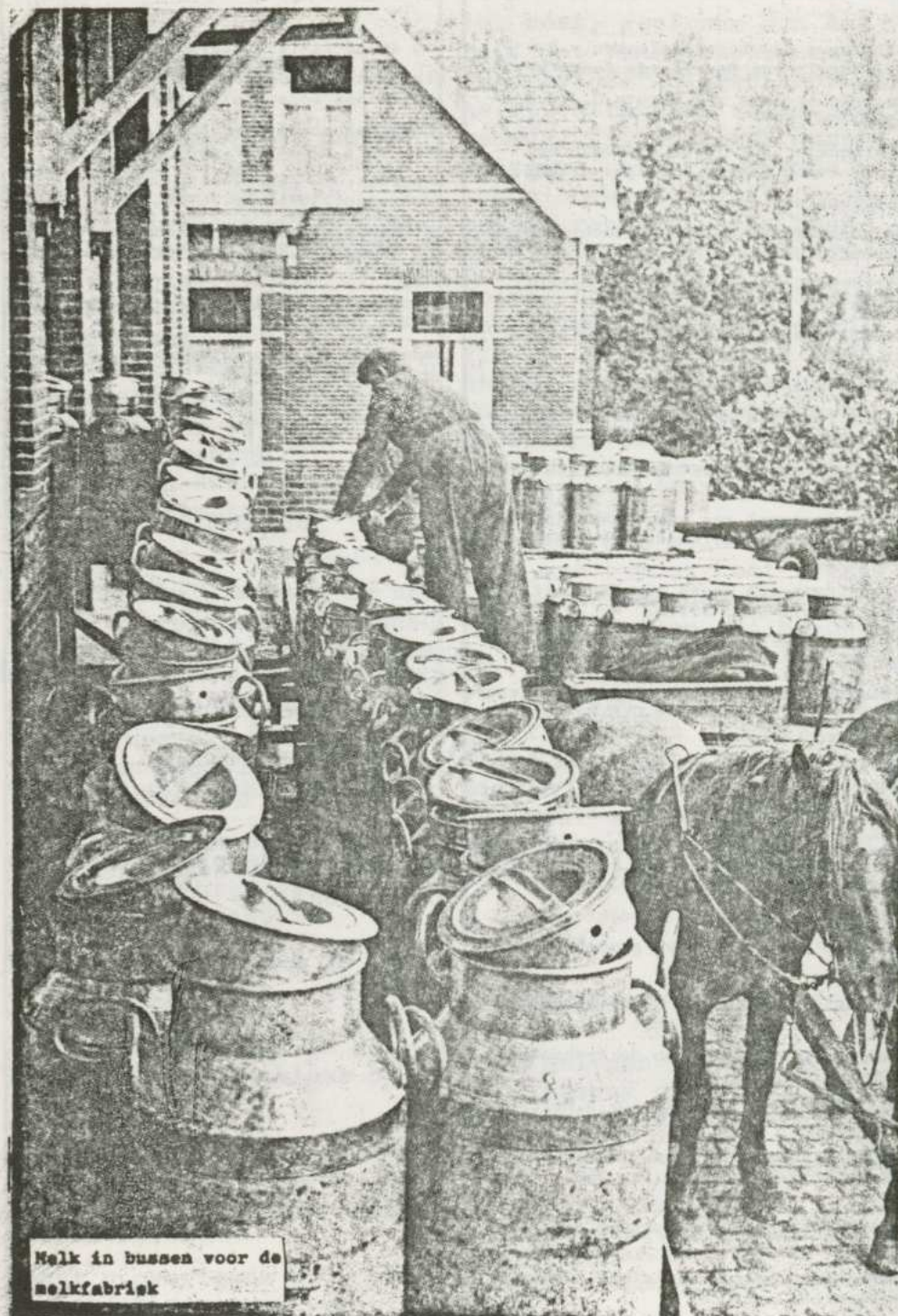
Nederland en zijn aardgas. nr.668.

BEDANKT

Van de heer W.Wiefferink uit Denekamp ontvingen we een mooie kaart van Denekamp.

Van de heer Lohuis uit Denekamp hebben we een groot aantal oude foto's mogen lenen om te kopiëren.

Tevens mogen we van de fam. J.Hans uit Denekamp foto's kopiëren.

Melk in bussen voor de
melkfabriek

aandacht voor

Dit keer wordt uw aandacht gevraagd voor: werkgroep geschiedenis; werkgroep genealogie; verslag voorjaarsbijeenkomst; relaas over expositie heiligenbeelden; oproep voor expositiemateriaal.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Na de drie bijeenkomsten van de werkgroep in de afgelopen winter, waarvan een kort verslag in het vorige nummer van 't Onderschoer stond, hebben we ook in het voorjaar weer drie bijeenkomsten georganiseerd. De eerste van maandag 21 maart stond voornamelijk in het teken van de organisatie en voorbereiding van de expositie van heiligenbeelden, die onze werkgroep samen met de werkgroep exposities op touw heeft gezet. Verder werd er in deze bijeenkomst besloten om het aantal personen dat aan het projekt "zuivel" werkt, uit te breiden en twee andere projekten voorlopig te laten rusten.

Voor niet-ingewijden: het projekt "zuivel" houdt in het verzamelen en uitzoeken van papieren, dokumenten, foto's enz. die betrekking hebben op de melkverwerking in Denekamp,

zoals dat gebeurde in de nu kort geleden afgebroken zuivelfabriek en in de fabriekjes, die er voor de op-richting van de zuivelfabriek "De Volharding" in 1916 bestonden en zo mogelijk zoals het nog weer vroeger op de boerderijen gebeurde. Hebben we alle, of bijna alle gegevens binnen en verwerkt dan zijn we van plan over dit onderwerp een tentoonstelling te organiseren en bij voldoende belangstelling er een boekje over uit te geven, misschien een extra nummer van 't Onderschoer. Voor mondelinge of schriftelijke gegevens over dit onderwerp houden we ons graag aanbevelen. U kunt ze kwijt bij de redactie van dit blad, maar u mag ze ons ook komen brengen of vertellen op een van onze bijeenkomsten. Wanneer deze bijeenkomsten worden gehouden, kunt u gewaar worden bij de redactieleden.

Verder werken er nog groepjes aan de projekten "Kanaal Almelo-Nordhorn" en aan "de verkennerij in Denekamp". Ook hier geldt, wie ons aan gegevens, foto's voorwerpen enz. kan helpen die betrekking hebben op deze projekten, kunt u ze kwijt bij dezelfde adressen.

Verder zijn we nog steeds op zoek naar mensen met veel vrije tijd, die ons willen helpen uitzoeken, hoe het vroeger toeging op onze Denekampse boerderijen hoe de Denekampers vroeger de oude beroepen en ambachten uitoefenden enz.

De oproep die vanuit onze werkgroep is gedaan aan oud "Judassen en Iskariots" om zich te melden, heeft als resultaat gehad dat de meesten, die vanaf ongeveer 1922 deze "functies" met de paasdagen hebben gehad, zich hebben gemeld of in ieder geval bij ons bekend zijn. Waarschijnlijk wordt er een reünie of iets dergelijks voor en door deze mannen georganiseerd, waarop wij hopelijk meer te weten komen over hoe in deze jaren de paasgebruiken verliepen, wat de paasstaak opbracht en andere voorvallen en gebeurtenissen.

Ook in de afgelopen periode zijn we weer enige keren op een avond met een deel van de werkgroep naar het gemeente-archief geweest om er in de oude notulen en papieren te "snuffelen".

De eerste maandag van september beginnen we weer aan het nieuwe seizoen. Mogelijk wordt de opzet van de bijeenkomsten iets gewijzigd. Mensen, jong of oud, die actief in onze werkgroep mee willen doen, kunnen zich

melden bij ondergetekende, of donderdags 's avonds van 18.30 uur tot 21.30 uur in 't Heemhoes, Kerkplein 4, (naast Huize Keizer).

H.J.A.

WERKGROEP GENEALOGIE

De werkgroep Genealogie zal met ingang van het komende winterseizoen de draad van de activiteiten weer oppakken. Het nieuwe bestuurslid, de heer G.Tijscholte uit Tilligte, zal voor de coördinatie zorgen, die tot dusver in handen was van de heer J.H.Borgman. Belangstellenden hiervoor kunnen contact opnemen met de heer Tijscholte; tel. (05412-1447).

H.B.

VOORJAARSBIJEENKOMST

Donderdag 14 april j.l. was in hotel Knippers te Denekamp de voorjaarsbijeenkomst van onze stichting. Deze stond in het teken van de genealogie.

Zo'n 70 donateurs en andere belangstellenden waren aanwezig.

Na een mededeling over de aanvulling van het bestuur en, de mogelijkheid om ter plaatse de eventuele achter-

stallige contributie te vol-
doen, vestigde voorzitter
Borgman er de aandacht op,
dat er bij heemkunde nog
diverse andere werkgroepen
waren dan alleen de werk-
groep geschiedenis.

Vervolgens gaf hij het
woord aan de heer Hamers
uit het Gelderse Malden, die
in grote trekken uitlegde
wat onder genealogie wordt
verstaan en hoe men een fa-
milie-onderzoek het beste
aan kan pakken. Hamers ging
uitvoerig in hoe men de
door het onderzoek verkre-
gen resultaten moet vast-
leggen en eventueel kan pu-
bliceren.

Na de pauze was er gelegen-
heid om vragen te stellen,
waarvan door vele aanwezi-
gen gebruik werd gemaakt.
Om ongeveer 22.30 uur sloot
Borgman de bijeenkomst.

H.J.A.

EXPOSITIE HEILIGENBEELDEN

Vanaf Witte Donderdag 31
maart t/m zondag 17 april
1983 is vanuit de werkgroep
geschiedenis op de zolder
van Huize Keizer onder de
titel "Heiligen achter de
Kerk" een expositie georga-
niseerd van heiligenbeelden
aangevuld met wijwatersbak-
jes, kruisbeelden, schilderij-
en met religieuze afbeel-
dingen enz.

Alle tentoongestelde voor-

werpen waren afkomstig van
inwoners uit de gemeente
Denekamp en uit Beuningen.

De leden van de werkgroep
zorgden zelf voor het afha-
len en terugbrengen van
vrijwel alle tentoongestelde
voorwerpen, waarbij we voor-
al aan de heren B.Derkman en
A.Morsink denken, die met
zijn beiden het grootste ge-
deelte van de ongeveer 200
tentoongestelde voorwerpen
voor hun rekening hebben ge-
nomen. Verder was vooral de
heer W.Beekman de verant-
woordelijke man voor de
smaakvolle inrichting van
deze expositie.

Zo'n 800 mensen hebben deze
tentoonstelling bezocht.

Behlave enkele reacties als
"we dachten dat men in Dene-
kamp nog wel mooiere beelden
had" en "hadden jullie die
beschadigde beelden niet
eerst kunnen herstellen" was
het grootste deel van de
reacties zeer positief.

Mensen van buiten Denekamp
keken zelfs verwonderd op
dat hier in Denekamp zo iets
nog mogelijk was. Verder
hoorde je nog al eens oude
herinneringen ophalen als
je als "oppasser" op de zol-
der een oogje in het zeil
hield, in de trant van "dat
hadden we vroeger bij ons
thuis ook" en "zo een hebben
wij ook nog". Maar wat je
vooral ook hoorde was dat
men spijt had dat er zoveel
was weggegaan, kapot geslagen

of gewoon er niet meer was. Ook kwamen er nogal vragen waar men beelden zou kunnen kopen of laten repareren.

Uitgaande van de opmerkingen van diverse Denekampers had de expositie, wat het aantal beelden betreft, nog wel enkele keren zo groot kunnen zijn. Die "aanbiedingen" houden we achter de hand voor een eventuele volgende gelegenheid.

Tenslotte willen we ook via dit "Onderschoer" iedereen bedanken die op de een of andere manier heeft bijgedragen tot het slagen van deze expositie.

H.J.A.

INTERVIEWS

Gedurende de afgelopen maanden zijn her en der in onze gemeente interessante gestrekken gevoerd met een aantal oudere mensen. Van hen konden we verwachten dat ze nog heel wat te vertellen hadden over tijden die voorbij zijn, over gewoonten en voorwerpen die verdwenen of allengs vergeten zijn.

De gesprekken werden op cassettebandjes vastgelegd. Hoewel de interviewers zich meestal hadden voorgenomen over bepaalde onderwerpen meer aan de weet te komen, bleek toch dat dergelijke

gesprekken een onverwachte loop kunnen nemen. Het gevolg is dat het verzamelde materiaal interessant is voor meer dan een werkgroep: dialect, geschiedenis, veldnamen e.d.

Wie geïnteresseerd is in de (inhoud van deze) cassettes, of wie nog personen kent met wie een avondje praten belangwekkende wetenswaardigheden kan opleveren, kan daarvoor contact opnemen met Ans Zekhuis, tel. (05413) 2051.

G.L.B.B.

OPROEP EXPOSITIEMATERIAAL

De werkgroep expositie en de werkgroep geschiedenis zijn van plan om eind november begin december 1984 een expositie te organiseren van Kerstgroepen en Kerststallen. Om er iets moois van de maken vragen we u nu al -als u een mooie en/of oude Kerstgroep of stal hebt, die u ons voor een paar weken wilt lenen in die periode dat u het dan even laat weten aan de redactie van dit blad. U krijgt de spullen op tijd vóór Kerstmis 1984 weer terug, zodat u ze dan meteen in uw huiskamer kunt zetten. Om wat variatie te krijgen, zullen enkele mensen uit onze werkgroepen het eventuele aanbod komen bekijken en ho-

pelijk kunnen ze dan te zijner tijd een keuze maken uit een ruim aanbod.

H.J.A.

VAN SINT GALLUS TOT SINT JÄOPKE

In de vorige aflevering van dit blad hebben we ook al gewezen op het door de Stichting Heemkunde Albergen uitgegeven boekje, waarin de verschillende aspecten van de roggeoogst worden belicht. Het boekje is erg mooi en duidelijk geïllustreerd en kost f.5,-- per stuk. Het is verkrijgbaar bij het secretariaat van de Stichting p/a Floris Radewijnstraat 14 7665 AS Albergen; tel.(05494)1531. Het boekje maakt ook deel uit van een heemkundig onderwijspakket over de roggeoogst in Twente dat verder bestaat uit een dia-serie en een geluidscassette in dialect. In de verschillende openbare bibliotheken zal dit pakket geleend kunnen worden voor onderwijsdoeleinden.

Komend najaar zal de Stichting Heemkunde Albergen aldaar gedurende een weekeinde een expositie organiseren rond dit thema. Daarna komt de expositie naar Denekamp. U hoort nog nader.

H.B.

BOEK OVER KLOOSTER FRENSWEGEN

Onlangs is in Nordhorn weer een boek verschenen over het klooster Frenswegen. Het boekje telt 56 pagina's en gaat over het klooster toen en nu. Het is op populaire wijze geschreven door de Nordhornse schoolrektor Klemens Tietmeyer. Het boekje geeft de hele geschiedenis van het klooster op informatieve wijze weer, daaraan toegevoegd de huidige functie ervan, namelijk een ecumenisch centrum.

H.B.

ZOMEREXCURSIE METELEN

Op zondag 12 juni j.l. vond de jaarlijkse zomerexcursie plaats, welke dit keer naar Metelen ging. Een impressie hiervan kunt u elders in dit nummer vinden onder de titel "Metelen-Denekamp". We willen u daarheen graag verwijzen.

H.B.

EXPOSITIE IN HUIZE KEIZER

Op de fraaie zolder van het museum Huize Keizer is onder auspiciën van de Denekampse Commissie voor Culturele Zaken een expositie

ingericht met als thema
"School en onderwijs in de
spiegel van de Tijd".

De tentoonstelling duurt
tot 1 oktober 1983 en geeft
de bezoeker indrukken over
het "schoolhouden vroeger".
Door middel van foto's, voor-
werpen, dia's en tekst
worden verschillende aspec-
ten uit zo'n driehonderd
jaar school en onderwijs
belicht. Sfeerbepalend daar-
bij is zeker het leuke ver-
voorrologse schoolklasje
met o.a. een flink aantal
oude schoolplaten.

Gaat u de komende tijd eens
een kijkje nemen. De expo-
sitie is er namelijk ook
voor onze Denekampse inwo-
ners, het lijkt er wel eens
op dat dit wordt vergeten.
Oh zo gauw wordt nog ge-
zegd: "dat is niks veur
oonsleu". Mensen laten we
dat nu alsjeblieft eens een
keer vergeten. Een museum
is er voor iedereen en zo
wordt dit ook met de expo-
sitie die hier worden ge-
organiseerd, want de toe-
gang is gratis. Dat mag dus
geen beletsel zijn.

Toe, ga eens een keer kijken
De tentoonstelling is ge-
opend tijdens de kantooruren
van de VVV: maandag t/m
vrijdag van 9.00 tot 12.00
uur en van 14.00 tot 17.00
uur. Bovendien is het ook
mogelijk om er op zondag
naar toe te gaan; van
14.00 - 17.00 uur kunt u er
terecht.

H.B.

De rubriek "voor u door u" is bedoeld als contactmogelijkheid met onze lezers d.m.v. dit blad, waarbij met name gedacht wordt aan vragen, opmerkingen, suggesties en dergelijke. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid bepaalde "vragen" aan de lezers voor te leggen.

U kunt zowel telefonisch als schriftelijk reageren bij een van de redactieleden. De adressen staan voorin vermeld.

De heer F.J.A. Broekhuis uit Groot Agelo reageerde nog even op het woord "voel boom". Hij deelde mee dat zich op de "vuilboom" de vuilboomluis vastzet en de aardappelziekte "rhizortama" kan veroorzaken.

Verder werd ons verteld dat de "melkboernmis" de mis was, die zondags het vroegst werd gehouden, om de melkrijders in de gelegenheid te stellen naar de kerk te gaan.

Van de heer H.P.M.Egberink uit Oldenzaal ontvingen we een reactie op een artikel in 't Onderschoer van 1980/1 dat handelde over een aardewerken vaas, die gevonden was bij het Huis te Breklenkamp.

Egberink schrijft ons:

"Welnu ik ben van mening, dat jullie alles veel te wetenschappelijk benaderen. Het opschrift is gemaakt in een tijd dat het analfabetisme nog hoogtij vierde in deze omstreken. Wanneer echter iemand toch de kunst van het schrijven verstond, werden de gemaakte schrijffouten meestal niet hersteld. Wij komen dit in tal van oude stukken tegen. Van daar dat ik van mening ben, dat de "H" van "Herst eb-stenum" een "E" moet zijn.

De tekst komt er dan als volgt uit te zien:

ICH BRING DER EERSTEB (e)
STENUM (1) FRUNTL (i)KHE
(n) KUS 1654.

Het is gebruikelijk voor die tijd, dat de door mij aangebrachte (e) en (i) werden weggelaten. Vanuit het plat duits of twents luidt de vertaling als volgt:

IK BRENG DE EERSTE DE BESTE
1 VRIENDELIJKE KUS 1654.

Een opschrift dat past bij een zeer neutrale vaas waarvan je nooit weet waar hij vroeg of laat terecht komt."

Tot zover de brief van de heer Egberink.

Gehoord: "Ne knapspool is ne plof (gemaakt van vlierbes-hout). 'n Ooln biebel van de vaar heb wie d'r met opschött'n. Ne kraant haj in dee tied (1925) nog mer een keer in de wekke".

Wie kan ons wat meer over de plof of knapspool vertellen?

Wat betekent: "n Schöppert heft ok woagt, twaalf eier en derteen kuukn?"

En wat moeten we met de gehoorde uitdrukking: "Dat is ne kooln van mie." Of "De hele familie van mie koomp mer den kooln nich".

Ook zoeken we een verklaring voor de veldnaam "'n Zoedel".

Hebt u overigens nog nagedacht over bijzondere herdenkingen van instellingen die de moeite waard zijn om te memoreren.

Of weet u nog wat te vertellen over verenigingen die vroeger eens in Dene-kamp hebben bestaan?

H.B.

gelezen voor u in de krant van nu

In het afgelopen kwartaal hebben we in de kranten de volgende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard. Misschien goed dat u dat weet.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Gezinsblad: Gezinsblad voor Oldenzaal en omgeving; D.V.: Denekamps Weekblad.

Kogels herinneren aan verovering Ootmarsum door Maurits in 1597. (Gezinsbl. 15-3-'83).

Aardig plan herinrichting marktplein Denekamp. (Tw.C. 15-3-'83).

Een beknopte weergave van het foto-lees- en dagboek "Twente weer vrij". (Vizier van 16-3-'83).

Wandeling over Vasser-grafveld. (Tub. 18-3-'83).

A.B.T.B.-Denekamp gaat praten over kapverordening. (Tw.C. 23-3-'83).

Onderzoek naar veldnamen staat onder grote druk. (provinciaal bestuur draait zachtjes-aan de subsidiekraan dicht) (Tw.C. 23-3-'83).

Herinrichting interieur Plechelmus Oldenzaal is gestart. (Tw.C. 23-3-'83).

Traditie rond Palmzondag blijft in regio nog levend. (Tw.C. 24-3-'83).

Hendrik Avéres zingt al 40 jaar: Pallem, pallem paosche". (Tub. 26-3-'83)

Oldenzaal kent drie palmpasens. (Gezinsbl. 23-3-'83).

Pater Ananias geeft paasverhaal gestalte. (Tub. 25-3-'83).
(In de Dolphia-parochie bij Glanerbrug had bovengenoemde pater een paasgroep opgesteld, te vergelijken met kerstgroep).

De kreenk vuur de Twentse Sproak heeft ruim 300 leden. (Tub. 28-3-'83).

Keiharde strijd om behoud Twents coulissen-landschap. (Tw.C. 30-3-'83).

Botermaker (86) treurt niet om sloop oude zuivelfabriek (Denekamp) (Tw.C. 31-3-'83).

Oude melkfabriek in Denekamp tegen de vlakte. (Tub. 31-3-'83).

Agelo ijvert voor status van kleine dorpskern. (Tw.C. 1-4-'83).

Straks ook schoolleesboekjes in het Twents en Achterhoeks. (Tub. 1-4-'83).

Traditie van eiertikken (met Pasen in Losser) mag niet verloren gaan. (Tw.C. 2-4-'83).

Overeenkomst paastradities in Ootmarsum, Denekamp en Emsbüren. (Tub. 2-4-'83)

Jan Jans, nen Paoskearl (een artikel over Jan Jans in de serie "Vespertied") (Tw.C. 2-4-'83).

Burgerlijke Stand; stille getuigen van de historie. Een artikel waarin Hans Mulderink, gemeenteambtenaar in Oldenzaal, uiteenzet welke interessante zaken men in de saaie paperasen kan tegenkomen. (Tub. 1-4-'83).

Paasgebruiken Denekamp nog steeds iets bijzonders. (Tw.C. 5-4-'83).

Duizenden mensen op de been; Paasgebruiken trokken ook veel buitenlanders (Tub. 5-4-'83).

Het vlöggeln in Ootmarsum heeft religieuze betekenis. (Gezinsbl. 30-3-'83)

In het dagblad Tubantia worden en werden verschillende Twentse kerkorgels besproken op 2-4-83 het orgel in de St. Nicolaaskerk; 13-5-83 het orgel van de St. Jozefkerk in Noord Deurningen; 18-5-83 het orgel van de kerk in Beuningen; 27-5-83 het orgel in de kerk van Lattrop.

Uit de rubriek "te hooi en te gras": In anderhalve eeuw 860.000 ha ontgonnen in ons land. (Tub. 11-4-'83).

Oldenzalers kwamen zo kaal als kerk-
ratten naar het strijdperk. (Een ar-
tikel over de strijd tussen Oldenzaal
en Ootmarsum om het klootschieters-
vaandel). (Tub.16-4-'83).

Koetshuis, monumentale aanwinst voor
Oldenzaal. (Tub.16-4-'83).

Zoutmuseum in Delden nu 100% zeker
(in combinatie met Oudheidkamer).
(Tw.C. en Tub. 16-4-'83).

Restauratie koetshuis in Oldenzaal is
nu voltooid. (Vizier 20-4-'83).

Grijze regen in het Oosten van het
land een mysterie. (vermoedelijk zand
en stuifmeel). (Tw.C. 18-4-'83).

Twente wordt geen provincie. (Tw.C.
20-4-'83).

Opening expositie heiligenbeelden in
Huize Keizer. (Tub. en Tw.C.1-4-'83;
D.W., Vizier en Gezinsbl.31-3-'83).

Oud "Judassen en Iskariots" van de
werkgroep geschiedenis van de Stich-
ting Heenkunde Denekamp. (D.W.31-3-'83)

Historische lijkstoet die veel op-
zien baarde. (25 jaar geleden werd
het lijk van de Stadhouder Willem V
overgebracht van Brunswijk in Duits-
land naar de Nieuwe Kerk in Delft;
deze stoet trok door Twente en kwam
bij De Poppe over de grens). (Tub.
21-4-'83),

Drie artikelen over Stork Hengelo;
een samenvatting van een serie ver-
halen uit "Eigen haard" 100 jaar ge-
leden. (Tub. 25-27-28-4-'83).

Lentewandeling op de Beuninger achter-
heide. (Tub. 15-4-'83).

Uit de rubriek "van eigen erf": Bern-
hard Wennekink (Ambt Delden) langs de
landweren. (Tub. 23-4-'83).

Onderwijzer was eerste kassier van de
Rabobank (Denekamp). (Tub.26-4-'83).

Huneborg bij Ootmarsum werd eens door
Magyaren bewoond. (Gezinsbl.27-4-'83).

Rinke Tolman overleden (op 12 maart,
91 jaar oud) (Studio, gids K.R.O.no.14
1983).

Opblazen fabriekspijp (van de zuifel-
fabriek) trekt veel toeschouwers.
(Tw.C.28-4-'83).

Alexanderschool in Denekamp 60 jaar.
(Tw.C. 21-4-'83).

Alexanderschool viert 60-jarig bestaan
pastoor hing bij opening kruizen op.
(Tub. 7-5-'83).

Ant.Damhuis opent nieuwe wandelroute
(Denekamp) (Tw.C.7-5-'83).

Nu meerdaagse Twentetochten per huif-
kar vanuit Beuningen. (Tw.C. en Tub.
4-5-'83).

Palthe-huis Oldenzaal. "Hier waant men
zich 100 jaar terug". (Gezinsbl.4-5-'83)

Uit periode 70 jaar klootschieten;
Streng bewaking van historische schat-
ten (Ootmarsum) (Tw.C.7-5-'83).

Heel Agelo betrokken bij jubileum
klootschietersvereniging Wilskracht
(12½ jaar) (Tub. 7-5-'83).

Honing was vroeger de enige zoetstof.
(Tub. 7-5-'83).

Een fotoreportage van de vallende
schoorsteen van de zuivelfabriek (Dene-
kamp) (D.W. 4-5-'83).

Cursus Twents (in Ootmarsum) zeer ge-
slaagd. (Tw.C. 11-5-'83).

Voorjaar 1983 veel te nat, boeren door
natte weer weken achter. (tw.C.5-5-'83)

Boeren soppen gelaten verder. (Tw.C.
11-5-'83).

Oortman-molen Lattrop weer voorzien
van een kap. (Tub. en Tw.C.9-5-'83).

Oortman-molen Lattrop van bouwval tot
monument. (Gezinsbl. 11-5-'83).

Veel felicitaties en waardering voor
jubilerende Rabobank (Denekamp) (Tub.
en Tw.C. 11-5-'83).

Rabobank Denekamp viert 75-jarig be-
staan; van nog geen ton "winst" naar
600 miljoen. (Gezinsbl.4-5-'83).

"Stad en Land" verder als Twente Aka-
demie. (Tw.C. 14-5-'83).

H.J.A.

Op 6 juni 1923 besloot de raad van de gemeente Denekamp, onder voorbehoud van goedkeuring van gedeputeerde Staten van Overijssel, tot opheffing van de openbare lagere school in dorp Denekamp, per 1 juli 1923, thans precies zestig jaar geleden. Een mooie gelegenheid om daarop even wat nader in te gaan.

De reden van de opheffing van de openbare lagere school was dat het R.K.Kerkbestuur van Denekamp, optredend als schoolbestuur, een R.K.Jongensschool had gesticht, welke per 1 juli geopend werd. Als gevolg hiervan ging het overgrote deel van de leerlingen over naar deze katholieke school.

De ouders van het grootste deel van de overblijvende kinderen wilden voor hun kinderen ook bijzonder onderwijs, en wel christelijk onderwijs, terwijl de overige ouders op één na verklaarden hun kinderen ook naar deze christelijke school te zullen zenden. Per 1 juli werd daarom de toenmalige dorpschool in bruikleen gegeven aan "de Vereniging tot Stichting en instandhouding van Christelijke scholen" gevestigd te Denekamp.

De R.K.Meisjesschool aan de Wilhelminastraat bestond toen al enige jaren, zodat het jaar 1923 niet het begin was van het R.K.onderwijs in Denekamp, maar wel het voorlopig einde van het openbaar onderwijs in Denekamp (dorp).

Meester Mulders werd het eerste hoofd van de nieuwe r.k.jongensschool en met hem gingen vier leerkrachten van de openbare naar de R.K.jongensschool, waaronder meester Bernink de stichter en directeur van "Natura Docet"; een zesde leerkracht werd van buiten aangetrokken. Op 1 augustus 1932 ging meester Mulders met pensioen en hij werd opgevolgd door meester Van der Maas. In 1962 werd meester Damhuis hoofd van de jongensschool, in 1974 werd hij opgevolgd door het huidige hoofd, de heer Kluijtmans.

Omstreek 1968 kreeg de school zijn huidige naam.

Op een ouderavond in Concordia, die toen nog samen met de meisjesschool werd gehouden, werd besloten tot een naamsverandering voor beide scholen. Al vanaf 1966 werden beide scholen namelijk bezocht door zowel meisjes als jongens.

De meisjesschool stond aan de Wilhelminastraat dus de meest voor de hand liggende naam was Wilhelminaschool. Over de nieuwe naam van de jongensschool was men het niet zo vlug eens. Diverse namen werden genoemd zoals Mariaschool, Don Bosco School en Kennedyschool. Tenslotte werd het dan Alexanderschool.

Enkele persoonlijke herinneringen aan het gebouw aan de Ootmarsumsestraat zijn, dat het er zomers in de klaslokalen erg warm kon zijn en dat de dorst die we er op hete zomerse dagen leden, niet eenvoudig gelest kon worden.

Een enkele kraan op de speelplaats moest die dorst van de gehele schoolbevolking verhelpen, wat lang niet altijd lukte.

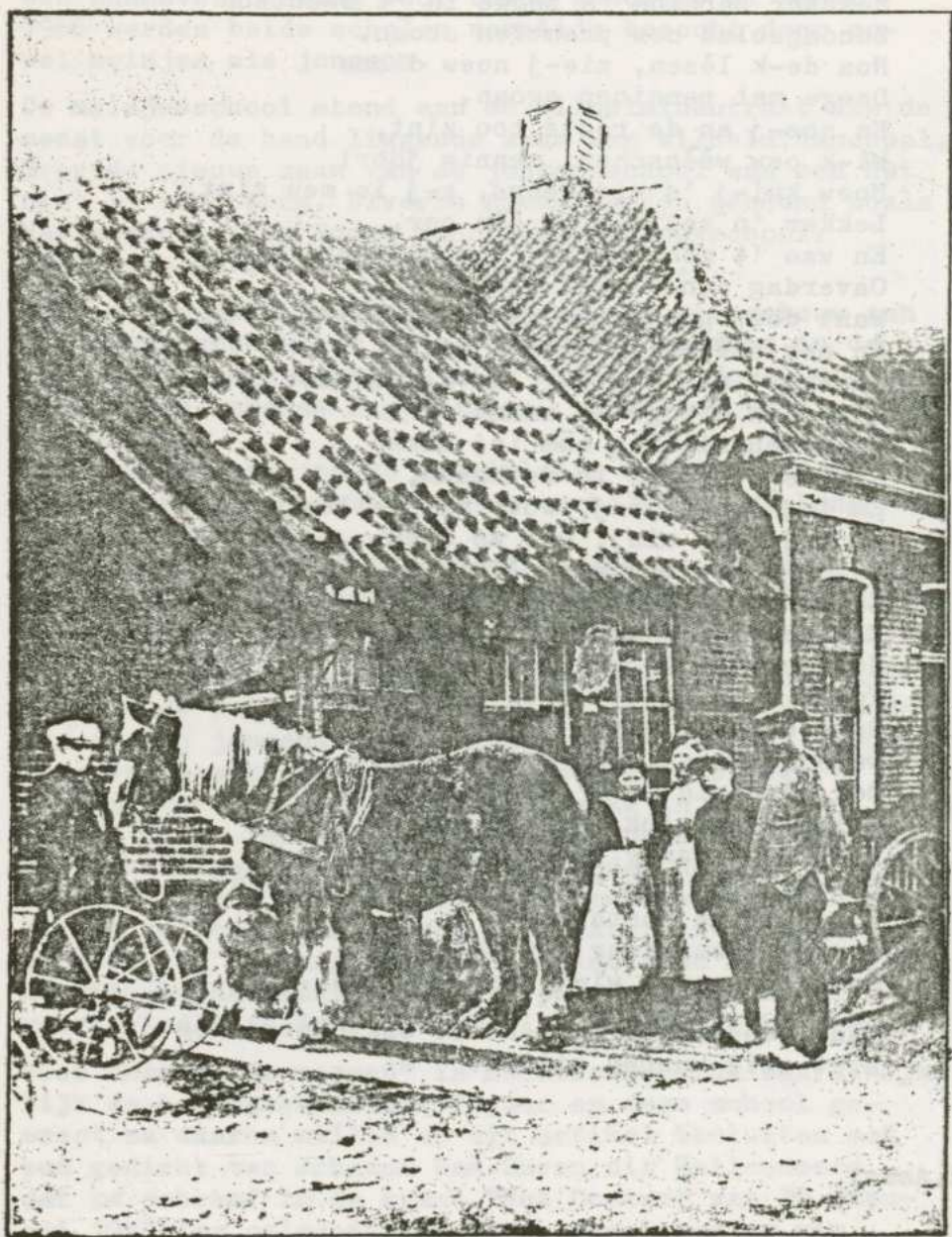
Maar gelukkig stond de zuivelfabriek er naast en daar was geregeld karnemelk te krijgen, gratis, die je dan dronk uit zo'n hele of halve liter maat.

In de laatste oorlog zaten we nog een tijd lang samen met de Duitse Wehrmacht in de school, zij aan de ene en wij jongens aan de andere kant van het gebouw. De speelplaats stond vol met groen/grijze legerwagens, terwijl de stank van benzine in en om de school hing. Tenslotte vonden onze bezetters dat ze het gehele gebouw nodig hadden, zodat de klas waarin ik zat, in het toenmalige K.J.C.-gebouw aan de Sloetstraat terecht kwam en nog weer later in de oude kleuter- of bewaarschool, zoals het toen heette, aan de Wilhelminastraat. Voor mij persoonlijk had dit voordeel dat ik de school heel dicht bij huis kreeg.

Voor "heemkunde-mensen" is meester Bernink waarschijnlijk de belangwekkendste figuur op deze school geweest en daarom willen we dit artikel besluiten met een gedicht van Johanna Van Buren uit Hellendoorn, dat ze schreef in de krant "Het Oosten" van 29 januari 1938 ter gelegenheid van de pensionering van meester Bernink. Het draagt als titel

Meister Bernink 'k zagge in 't Twentsch
Zundagsblad oew prentien stoan.
Noa de-k lèzen, zie-j noew disse
Daege met pensioen egoan.
En noe-j an de röste too zint,
Wi-k oew wènschen: mennig jaar!
Noew kui-j 's middaengs, a-j is meu zint,
Lekker 'n zettien op één oor.
En van 't zommer, as 't mooi weer is
Oaverdag den Dinkel langs,
Want door goa-j zoo geerne genglen
En nen steuchien zitten mangs.
'k Weet' den dag nog, de-k door met oew
Zatte in det gelle zaand,
Heel veurzichtig nöm iej zukke
Kleine wömpies in de haand,
En iej leern miej, woer ze heetten,
En iej zèen miej, wat ze deen....
En ik hebbe van mien lèven
Zoovöll' veugel' neet ezeen!
En toew in 't museum leupen
Met nen man of wat biejeen,
Toe-j oons al dee veugel en dee
Oale steene leuten zeen,
Dee-j oons all'moa op de beurte
Ook bescheid in d' eigen proat....
Meister Bernink, o, wat hop ik
De-j nog mennig jaar door goat.
'k Wènsch' oew 'n mooien lèvensoavend
En ne lange röste too,
Neet alleene veur oew zelf, mar
Ook veur oons, wiej mist oew noo...

Maar meester Bernink heeft ook daarna nog
niet stil kunnen zitten.

Oude smederij De Kul

Graag wil ik u weer eens meenemen, terug naar mijn jeugdjaren in Denekamp.

Dit keer ga ik u iets vertellen over een geheime opdracht, die ik onverwachts gekregen had.

In die tijd, het was midvasten-zondag, was er om vier uur altijd lijdensmeditatie en ook wij moesten er natuurlijk naar toe. Maar het was nog een uur te vroeg. Wij konden dus nog een dorpswandeling maken. Zo gingen we met ons vieren op pad en natuurlijk ook etalages kijken. We waren de eerste straat nog maar net uit en gingen een andere in, toen ons een man tegen kwam, die geen Denekamper was.

In het dorp kende ik haast alle mensen wel van aanzien en ook veel uit de omgeving (oet de Noaberschap). Maar deze man hoorde er niet bij, dat zag ik dadelijk aan persoon en kleding. Hij droeg een hoed, had een snor, korte jas en kniebroek (wat op dit moment overigens wel weer mode is-knickerbocker), bruine leren rijlaarzen, bruine schoenen en een stokje in zijn hand, waar hij telkens mee tegen zijn bruine laarzen sloeg.

Het leek mij direkt al zo'n "schuinsmarcheerder". Maar tegen mijn vriendinnen zei ik dadelijk: "Ik ga die man eens even in de gaten houden en ga dan niet naar het lof. Die man wil vast ergens inbreken of zo iets". Ik had altijd al veel eerbied gehad voor politie en rechercheurs. Dat paste nu net in mijn straatje. "Bis doe wa good wies," zei mijn zus, "temet döt hee die ok nog wat". "O, nee", zei ik terug, "ik ben niet bang. Ik houd hem wel in de gaten hoor".

En mijn geheime opdracht was meteen al begonnen. Ik er op een afstand achteraan. De kerkklokken luidden het lof in en het kerkvolk ging naar binnen. In die tijd was de kerk altijd stampvol. Toen de laatsten binnen waren bleven er in de straten niet veel mensen over alleen mijn verdachte en ik. Hij kwam er weer kalm aanlopen en ik in de verte achter hem aan.

Hij sloeg telkens weer met zijn rijstokje tegen zijn laarzen. Ja, dacht ik, doe maar; allemaal afleidingsmanoeuvres, maar ik heb je wel door. Naar mij keek hij niet. En als hij een schuine beweging maakte met zijn hoofd, dan deed ik zogenaamd een schoenveter dicht, die echter wel dicht was. Of ik ging voor een etalage staan en in die ruit kon ik hem dan precies volgen.

Bij elk zijstraatje bleef hij staan en gluurde naar achteren. Ondertussen was hij al bij café Olde Dubbelink gekomen en daar bleef hij weer even staan. Nu moet ik hem goed kunnen zien, dacht ik, toen ik op het hek van de pastorie-tuin stond. Onder mijn arm door keek ik naar mijn verdachte.

Opeens liep hij langs de smederij van Olde Dubbelink en ging naar achteren. Nog geen paar seconden later kwam hij weer te voorschijn en liep richting kerk met een splinter-nieuwe fiets. O, was dat zijn bedoeling, dacht ik en liep zo hard ik kon naar het politiebureau. Wat moest ik anders doen? Er was geen mens op straat. De man liep echter langzaam verder, zag ik nog net even in de Kerkstraat. Op het politiebureau aangekomen, belde ik aan maar niemand deed open. Maar omdat de deur iets open stond, ging ik naar binnen en riep: "volleek hoe-oe hoe-oe". Maar geen gehoor. Ik wachtte nog even voor de deur en daar kwam politieagent Weerkamp aan en vroeg: "Meisje wat wil je hier?" "O, mijnheer de politie", zei ik, "Een vreemde man heeft een fiets weggehaald achter café Olde Dubbelink". "Welke kant is hij opgegaan?" vroeg Weerkamp. "Voor de kerk langs, richting Vledderstraat," antwoordde ik. Weerkamp fietste die kant op. Ik liep hem nog even na. Maar niets meer te zien, de vogel was gevlogen, misschien wel op de grens aan.

Wat moest ik toen anders doen dan maar naar huis gaan? Ik had mijn best gedaan. Ook een man had ik nog even verteld, dat er een man met een fiets vandoor was. Die zei mij toen: "Och, dat zal zijn eigen fiets wel geweest zijn". Hij geloofde mij zeker niet.

Thuis gekomen vertelde ik moeder waarom ik niet in het lof was en legde haar alles uit van wat mij overkomen was. "Wicht, wicht, dat is heel gebeurlik", zei moeder. Toch was er die zelfde avond een melding op het politiebureau. Een man uit Beuningen, dat in die

tijd nog bij onze kerk hoorde, meldde dat zijn fiets gestolen was. Toen begon eerst goed mijn speurwerk. Een uur later kwam de politie bij ons in huis, die naar mij vroeg. Moeder vond dat niet zo mooi, de politie aan huis. En alles werd gevraagd. Ik moest een nauwkeurig signalement van die man geven, omdat de politie hem niet gezien had. Ook de volgende dag werd ik tweemaal op het bureau ontboden, waar alles genoteerd werd.

Maar ik had een voorgevoel, dat de dief nog eens terug zou komen, het was hem immers mooi gelukt.

Er ging een week voorbij en er brak weer een zondag aan met lof en preek. Van moeder mocht ik, als ik hem zag, de politie waarschuwen.

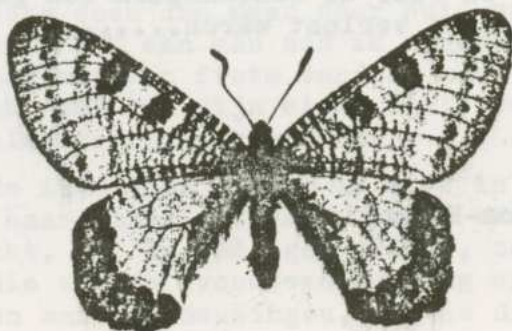
En weer was er spanning voor mij. Maar om tien voor vier schrok ik toch wel. Daar kwam hij weer, het was diezelfde man, alleen had hij nu een lange broek aan in plaats van een korte. Hij liep nu de Oldenzaalsestraat in tot bakker Berning en kwam kalm weer terug lopen. Toen ging hij bij de sigarenwinkel van Weustink naar binnen, tegenover de kerk.

Ik weer naar het politiebureau. Daar riep ik hard: "Gauw, gauw, die vreemde man is er weer. Hij is in die sigarenwinkel van Weustink". Agent Weerkamp was er nu gauw. En voor de dief nog een vlucht waagde achteruit, werd hij in het hol van de leeuw gepakt en mee naar het bureau genomen voor ondervraging. Hij bekende niets. Zodoende moest ik weer komen om te kijken door een klein raampje of hij het was, die ik had gezien. Mijn signalement klopte precies, maar hij bekende nog niet. Toch kwam in Almelo terecht en ging voor tien maanden de bak in.

Zo kwam er een einde van wat voor mij een sensatie was en voor de Denekampers een geluk, omdat zij van een dief verlost waren.....

E.Bos-Hermelink.

De tied hooit gin schoft.

De mooiste, grootste en meest bekende insekten zijn wel de vlinders. Ze behoren tot de orde van de Lepidopt-era of schubvleugeligen. Deze groep omvat vijftienzeventig families van nachtvlinders en vijf families dagvlinders. De hele orde -schrik maar niet- bestaat uit honderdduizend soorten. Hiervan komen meer dan vierduizend soorten voor in Europa. Onze inheemse vlinderbevolking is zeer klein vergeleken met die van de andere Europese landen. Dit is dan ook begrijpelijk, omdat Nederland nu eenmaal geen ideaal land is voor vlinders. Het Nederlandse klimaat is nogal grillig en zeer onvast. Het platteland wordt steeds meer bevolkt en vele natuurgebieden zijn de laatste tientallen jaren ontgonnen ten behoeve van de landbouw. Ook de luchtvervuiling doet de vlinders geen voordeel en dan niet te vergeten het spuiten met insecticiden, waardoor talloze rupsen, vlinders en andere insekten en zelfs vogels de dood vinden.

Wanneer men al deze factoren overweegt, dan wordt het duidelijk dat onze inheemse vlinderbevolking ver achterblijft in vergelijking met die der andere Europese landen.

Vele vlinders zijn de laatste jaren geheel of ten dele uit ons mooie Twentse landschap verdwenen. Zoals het groot geaderd witje, de zilverenmaan, de keizermantel, de koningsmantel. En nog vele andere vlinders die menig oog bekoorden door hun prachtige kleuren en grillige vlucht. Gelukkig zijn de vlinders nog niet allemaal verdwenen. De afgelopen zomer hebben we echt kunnen genieten van velerlei soorten vlinders. Vooral van de trekvlinders, die vanuit Zuid Europa en Noord Afrika ons land bezochten. Ze hebben daarvoor grote afstanden moeten afleggen, maar het zijn allemaal uitstekende vliegers, die vaak in grote getale ons land bezoeken. Als we de vlinders goed bekijken zien we dat ze bijna allemaal twee paar vleugels hebben. Ja, u leest het goed; bijna allemaal. Er zijn enkele soorten, waarvan de wijf-

jes vleugelloos zijn. Zoals het wijfje van de bij ons veel voorkomende witvlakvlinder, ook wel zonderling genoemd. Deze vlinder komt nogal veel voor in stadsparken, waar hij veel schade kan toebrengen aan bomen en heesters. Ook in onze tuinen kan hij danig huishouden aan onze bomen en planten. De rupsen van de witvlakvlinder zijn bijzonder mooi. Men kan wel zeggen, dat het een van de mooiste rupsen is, die bij ons voorkomt. Ze zijn in het bezit van grote haarpluimen en kwasten die fraai gekleurd zijn. Ze worden door hun schoonheid ook wel koningsrupsen genoemd. En deze naam verdienen ze zeer terecht.

Toen ik de eerste keer zo'n rups in mijn tuin tegen kwam stond ik perplex van de schoonheid van dit insect, dat zich zeer zeker kan meten met elke tropische rups. Ik vond de rups zo mooi, dat ik er zeker wel tien dia's van heb gemaakt in de hoop dat er tenminste één goede dia bij zou zijn.

Het mannetje van de witvlakvlinder is bruin met een witte vlek bij de zoom der voorvleugels. Het vrouwtje daarentegen is grijsbruin en plomp. Zij is vleugelloos en haar leven is zeer kort. Na het uitkomen blijft het stil op de cocon zitten waar het mannetje het komt bevruchten. Na de bevruchting legt het vrouwtje de eitjes op of nabij de cocon, waarna het op de grond valt en sterft. Hier eindigt haar kortstondig leven, op of nabij de plaats, waar het even te voren begon. Ze heeft de taak der voortplanting volbracht, haar aanwezigheid is niet meer nodig.

Na enige tijd komen de jonge rupsjes uit hun eitjes te voorschijn en het voortbestaan van het soort is weer gewaarborgd. Hier worden we weer eens geconfronteerd met zo'n onbegrijpelijke gebeurtenis in de natuur.

Ook het vrouwtje van de wintervlinder is vleugelloos. Ze heeft wel korte vleugelstompjes, maar ze kan niet vliegen. In de herfst, wanneer de eerste nachtvorsten komen, kruipt het vrouwtje tegen de boomstam omhoog, paart met een der zwermende mannetjes, en legt vervolgens de eitjes op de knoppen van de boom. De groene rupsjes, die vroeg in het voorjaar uitkomen, kunnen zeer schadelijk zijn aan allerlei loof en

fruitbomen.

Vroeger ving men de wijfjes met lijmbanden, die om de vruchtbomen werden gespannen. Maar tegenwoordig verdelgt men ze met insekticiden.

Het lichaam en de vleugels van de vlinders zijn bedekt met fijne schubjes en haren die de kleur aan de vlinder geven. De schubjes zitten dakpansgewijze in rijen op de vliezige vleugels en kunnen als poeder loslaten. Dit zien we vaak als wij een vlinder in onze handen nemen.

De kleuren zijn het gevolg van kleurstoffen of interferentie van licht, hetgeen bij blauwtjes, eikenpages en vooral bij de weerschijnvlinder het geval is.

De mondwerktuigen van de vlinder zijn vervormde monddelen, zoals wij die ook bij kevers kennen. Het tweede paar kaken is veranderd in een roltong die bij rust spiraalvormig is opgerold. Met hun lange roltong kunnen ze alleen maar vloeistoffen opnemen. Ze voeden zich dan ook uitsluitend met nektar en ook wel eens met sappen van rot fruit.

De vlinders zijn altijd van gescheiden geslacht. Er is steeds een duidelijk verschil tussen mannetjes en vrouwtjes. Meestal geeft de kleur het verschil aan, zoals wij dat ook veel bij vogels zien. Er zijn trouwens ook soorten waar het verschil in kleur niet te zien is. Men moet dan hoofdzakelijk letten op het verschil in grootte. Dit kunnen we vaak goed waarnemen wanneer meerdere vlinders van dezelfde soort bij elkaar vliegen, zoals tijdens de paring.

Het is de moeite waard om zo'n paringsspel te bewonderen. Elk soort heeft een typisch paringsgedrag. De paringsvluchten zijn meestal zeer langdurig. Vaak duurt zo'n paringsspel wel meer dan een half uur. Veelal zie je meerdere mannetjes in sierlijke vlucht om een vrouwtje heen dartelen. Het lijkt dan wel of ze een soort krijgertje spelen. Ze jagen elkaar na, nu eens hoog dan weer laag. Steeds vliegende boven een bepaalde plaats. Al vechtende zie je de mannetjes om een vrouwtje heen dartelen. Deze hofmakerij vindt voor de paring plaats en duurt zeer lang. Daarna heeft de paring plaats. Deze geschiedt nimmer in de lucht, maar altijd op de grond of op een plant,

boom of struik. Bij de vlinders is het vrouwtje onmiddellijk na het uitkomen geslachtsrijp. Het mannetje daarentegen moet nog eerst enkele dagen rondzwerven en voedsel zoeken voor het geslachtsrijp is. Na de paring legt het vrouwtje de eitjes op de voedselplant. Dagvlinders kunnen hun eitjes niet zomaar ergens afzetten, bijv. in een doos of kweekbak, zoals dat bij vele nachtvlinders gebeurt. Ze hebben de prikkel, die van de voedselplant uitgaat, nodig en als deze ontbreekt sterft het diertje zonder eitjes te hebben afgezet. Er zijn natuurlijk enkele uitzonderingen op deze regel. Het Dambordje laat de eitjes tijdens het rondvliegen zomaar ergens vallen en de Keizermantel legt de eitjes niet alleen op boomstammen, maar op allerlei ruwe oppervlakken, zonder de prikkel van viooltjes nodig te hebben, waarmee de rupsen zich voeden.

Het aantal eitjes dat de vlinder afzet bedraagt hoogstens een paar honderd stuks. De tijd welke tussen het leggen en uitkomen der eitjes verloopt, is zeer verschillend van soort tot soort. Bij mooi zonnig weer duurt het 's zomers niet langer dan een week. Maar het kan ook maanden duren, wanneer ze vlak voor de herfst in de winterrust zijn gelegd. In zulke gevallen komen ze pas in de volgende lente uit.

De pas uitgekomen rupsen eten bijna allemaal een deel van de eischaal op, voordat ze met plantevoedsel beginnen. Nadat de rupsen enige malen verveld en volgroeid zijn veranderen ze in poppen. De pop is een overgangsstadium naar de vlindertoestand en vertoont duidelijk de aanleg van verschillende organen, die we bij vlinders aantreffen, maar bij rupsen ontbreken, zoals vleugels, sprieten, torax en achterlijf. Aan de poppen is reeds te zien of de vlinder, die er uit zal komen, een mannetje of een vrouwtje zal worden. Om dit waar te nemen moet men speciaal aandacht schenken aan de achtste achterlijfsring, waarop bij mannetjes een indrukkel aan de buikzijde zichtbaar is. De poppen van de vrouwtjes missen dit indrukkel op de achtste ring, maar hebben op de negende ring een groefje, dat door twee lipjes omzoomd wordt, terwijl op de tiende ring zich de indruk van de anus bevindt.

Als men dit een keer weet is het verschil gemakkelijk te zien. Het is bovendien erg leuk, wanneer men rupsen kweekt, om vóór de tijd te weten of uit de pop een mannetjesvlinder of een vrouwtjesvlinder zal groeien.

De verpopping geschiedt niet bij alle soorten op dezelfde manier. Sommige soorten verpoppen in de grond, andere in een door de rups zelf gesponnen cocon. Bij dagvlinders zijn de poppen vrij en hangen aan het lichaamseinde met de kop naar beneden, of staan rechtop, gesteund door een gordeldraad. Zodra de vlinder volledig ontwikkeld is en de vliegtijd van de soort is aangebroken komt zij te voorschijn. De pas uitgekomen vlinder kruipt ergens tegenop en gaat rustig zitten om de vleugels de gelegenheid te geven goed uit te groeien. Het uitgroeien van de vleugels komt tot stand door het inpersen van bloedvloeistof in de vleugels. Dit gehele proces duurt niet langer dan enkele minuten. Zeer merkwaardig is dat alle vlinders hun pas ontwikkelde vleugels loodrecht omhoog houden en ze pas, wanneer ze geheel droog zijn, in de karakteristieke rusthouding brengen.

Dit alles is mooi waar te nemen, wanneer men zelf enkele poppen gaat opkweken. Bij verschillende soorten is dit zeer gemakkelijk. Wanneer men poppen gaat opkweken dan moet er wel voor gezorgd worden, dat er in de kweekbak materiaal aanwezig is, waar de pas uitgekomen vlinder tegenop kan kruipen om de vleugels te laten uitgroeien. Gebeurt dit niet, dan zal de vlinder op een gegeven moment dood in de kweekbak worden aangetroffen met een paar stopjes van vleugels, die de kans niet hebben gehad, om uit te groeien. Dit is natuurlijk een grote teleurstelling, vooral als men dagen met spanning op zo'n grote gebeurtenis heeft gewacht. De vleugels zijn de motoren van de vlinders. Deze hebben ze nodig om zich te kunnen verplaatsen.

Onder de vlinders zijn bijzondere snelle vliegers. Vooral de pijlstaartvlinders, met hun snorrende vlucht, behoren wel tot een van de beste en snelste vliegers. Hun vliegprestaties zijn verbazingwekkend. De afstanden die ze afleggen bedragen soms wel duizenden kilometers. De meeste pijlstaartvlinders

vliegen in de avonduren of 's nachts. Daarom krijgen we ze ook maar zelden te zien. Er zijn trouwens ook enkele soorten van deze pijlstaartvlinders die overdag vliegen, zoals de kolibrivlinder, (ook wel onrust of meekrapvlinder genoemd). De afgelopen zomer hebben wij deze vlinder herhaaldelijk in onze tuinen kunnen waarnemen, bij het speuren naar honing met de lange zuigtong. Je zag hem dan stil staan in de lucht, net een kolibri. Daaraan heeft hij dan ook een van zijn populaire benamingen te danken. Het is een feitelijk met twee generaties voorkomende soort, waarvan echter de tweede generatie zich niet kan handhaven en niet overwintert. Het is in ons land een regelmatige trekvlinder, die op verschillende tijden tussen juni en oktober uit warme zuidelijke streken ons land binnenvalt. De afgelopen zomer heb ik deze vlinder verschillende keren in mijn tuin waargenomen. Het is een lust om deze vlinder met zijn snorrend geluid, zien stil te staan in de lucht voor de phloxen, om met zijn lange zuigtong de honing uit de bloemen te halen. Deze vlinder kwam bijna dagelijks in mijn tuin zodat ik ruimschoots de gelegenheid kreeg om er wat dia's van te maken.

De rupsen van deze prachtige vlinder leven op walstro of meekrap, vandaar ook de naam meekrapvlinder.

Verder hebben we de afgelopen zomer nog van verschillende andere zeldzame vlinders kunnen genieten, zoals de Grote Weerschijnvlinder. Deze vlinder met zijn majestueuze vlucht is een juweeltje onder onze vlinders en kan zich zeer zeker meten met een van de mooiste tropische vlinders. Ook deze vlinder hebben we de afgelopen zomer regelmatig kunnen zien. Ook de Zilverenvlek, de IJsvogelvlinder, het Vuilboomblauwtje en vooral niet te vergeten de Eikenpage en nog vele andere stand- en trekvlinders.

Een algemene trekvlinder, die we ieder jaar in onze tuinen aantreffen, is de Atalanta of nummervlinder. Deze vlinder komt elk jaar weer vanuit Zuid Europa naar ons land toe. Deze algemene bekende vlinder is zwart met witte vlekken en een rode band op de voorvleugels. De achtervleugels hebben een brede zoom. Op de onderzijde van de achtervleugels bevinden zich vlekjes, welke veel op de cijfers 8-9 of I lijken, waaraan Atalanta zijn naam nummervlinder dan ook heeft

te danken.

Als deze vlinder geen obligate trekvlinder was, zouden ze in onze tuinen ontbreken. De rupsen komen bij ons wel voor maar slagen er niet in te overwinteren. Vroeg in de tijd komen de eerste vlinders, die hier eieren leggen, naar ons land toe. De eitjes worden afzonderlijk op de bladeren van de brandnetels gelegd. De rups spint de randen van een blad aan elkaar en blijft in dit huisje totdat het blad volledig verdroogd is. Daarna zoekt de rups een ander blad op en dit gaat door tot de poptoestand nadert. De pop hangt met de kop naar beneden en heeft een roodgrijze kleur met een prachtige gouden glans. De vlinders kunnen hier niet overwinteren. De meeste gaan voor de winter dood. Er zijn echter ook terugtrekkers die gaan naar het Middellandse Zeegebied waar hun ouders vroeger in het jaar vandaan kwamen. Ze vliegen goed en kunnen grote afstanden afleggen.

De naam Atalanta duidt op de gewoonte van deze vlindersoort om op bospaden voor een wandelaar uit te vliegen en zich steeds op de grond neer te zetten en bij nadering weer op te vliegen, naar de mythologische Atalanta.

De juiste naam voor deze vlinder is Atalanta Vanessa, genoemd naar een prinses uit een Griekse sage. Zij was de dochter van Iasus Clymene, jageres uit Arcadië. Van haar geschiedenis bestaan verschillende versies.

De Arcadische versie verhaalt, dat zij door haar vader te vondeling was gelegd. Een berin had het kind in haar hol gevoed en later hadden jagers het gevonden en er zich over ontfermd. Zij werd later een beroemd jageres. Ze nam deel aan de jacht op het Kalidonisch everzwijn, dat ze de eerste wond toebracht en kreeg van Mela'ger, die het dier doodde, de huid als geschenk. Later werden beiden in leeuwen veranderd.

De mooiste Griekse sage die hierover bestaat is als volgt. Een van de mooiste streken van oud Griekenland was wel Arcadië, waar een oude koning regeerde, die een beeldschone prinses tot dochter had. "Atalanta", zo sprak de koning op zekere dag tot z'n dochter,

"ik voel dat ik oud wordt en ik zou graag zien, dat je een man zocht, om mee te trouwen, zodat je welverzorgd achterblijft, wanneer ik kom te sterven". Maar Atalanta wilde niet trouwen. Jaren geleden namelijk had een duistere orakelspreuk haar de zonderlinge raad gegeven: "Ga de band van het huwelijk uit de weg - en toch zult ge hem niet kunnen ontlopen". Atalanta had nergens meer behagen in dan door de eenzame bergwouden te zwerven, het wild te vervolgen en zich in wedloop ermee te oefenen. Dit deed ze liever dan thuis te zitten spinnen en voor het eten zorgen. Omdat ze haar vader echter niet openlijk wilde tegen spreken verzon ze het volgende bedenk sel. "ik wil trouwen", zei ze, "met diegene die mij kan overwinnen in het hardlopen". De koning vond dat goed en er meldden zich verscheidene prins en aan, om de wedloop te wagen, maar niemand kon de vlugge prinses overwinnen. Onder de toeschouwers bij de merkwaardige wedstrijd bevond zich ook Hippomenus, een edele jongeling, kleinzoon van de zeegod Poseidon. Deze hield ontzettend veel van Atalanta en maakte voor de wedstrijd een afspraak met de godin van de liefde Aphrodite. Ze gaf hem drie gouden appeltjes en nu won Hippomenus de wedstrijd, doordat hij telkens een appeltje voor de voeten van Atalanta wierp. Atalanta bukte zich dan, om de glinsterende vruchtjes op te rapen, maar daardoor gelukte het Hippomenus om het eerste over de eindstreep te komen. Het volk juichte en opgewonden van vreugde verdrong de menigte zich om de renbaan. Atalanta was boos en diep bedroefd liep ze weg het veld in. Hippomenus zag haar verdwijnen in een bosje waar brandnetels groeiden, maar toen hij daar kwam kon hij haar nergens vinden. Tot straf had de godin haar veranderd in een dikke trage rups, die over de brandnetelbladen moest kruipen en draden moest spinnen. Ze wilde immers niet thuis zitten en spinnen, dan moest zij dat zomaar leren. Hippomenus was diep bedroefd en smeekte de godin, hem ook in een rups te veranderen.

En zo komt het dat men nu op de brandnetels rupsen kan zien kruipen, die, als ze genoeg gegeten hebben, in een bruine pop veranderen, waarop nog goudkleurige vlekjes te zien zijn, als een herinnering aan de gouden appeltjes.

W.A.J. Nijhuis.

Op 10 november 1908 worden door de Denekamper gemeenteraad twee ingekomen verzoeken behandeld van de heren W.A.Veldman en F.J.Bernink, hoofden der openbare scholen van respectievelijk Lattrop en Nutter, om overplaatsing naar de openbare school te Tilligte. Na stemming blijkt dat van de negen stemmen er acht zijn uitgebracht op Veldman, terwijl een stem blanco was uitgebracht. Hiermee was Veldman ingaande 1 febr. 1909 benoemd tot hoofd van de openbare lagere school te Tilligte, met een jaarwedde gelijk aan die hij als hoofd van de school te Lattrop genoot.

Zijn opvolger als hoofd van de openbare lagere school te Lattrop werd op 15 januari 1909 benoemd. Uit drie kandidaten werd de heer J.Rikkink, op dat moment onderwijzer te Noord Deurningen, met algehele stemmen benoemd als hoofdonderwijzer te Lattrop, op een jaarwedde van 1000 gulden, ingaande 1 februari 1909.

Op 29 januari van hetzelfde jaar werd in de raadsvergadering van de gemeente Denekamp door de voorzitter een instructie voorgelezen, ontworpen voor alle onderwijzers in de gemeente. De instructie bevatte tweeëndertig artikelen. Het zou te ver voeren om deze hier allemaal weer te geven. Toch zijn enkele bepalingen hieruit mijns inziens interessant genoeg om ze hier weer te geven, zij het dan verkort.

Zoals artikel 5 waar staat vermeld dat bij een temperatuur van 80 graden Fahrenheit (= 27 graden Celsius) er schoolvrij moet worden gegeven. Dit moest aan het eind van de morgenlessen aan de leerlingen worden medegedeeld. Tevens moest de burgemeester hiervan in kennis worden gesteld.

In artikel 19 wordt bepaald dat alle onderwijzers minstens 15 minuten voor schoolaanvang aanwezig moeten zijn.

Bij artikel 21 wordt het de onderwijzers verboden op school te komen bij het ter hunner huize heersen van mazelen. Ook mogen leerlingen, lijdende aan kinkhoest, hoofdzeer, schurft, granuleuze oogontsteking, open

huidtuberculose, niet op school worden toegelaten.

Verder wordt in artikel 25 bepaald dat leerlingen, welke zich schuldig maken aan luiheid, ongehoorzaamheid, wangedrag, verzet tegen de onderwijzers, of te laat op school komen, door gepaste middelen tot hun plicht moeten worden gebracht. Lichamelijke straffen mochten nimmer worden toegepast!!!

Na deze algemene bepalingen welke golden voor het gehele onderwijzend personeel der gemeente Denekamp, weer terug naar de Lattropper school.

Hier doet de persoon, die is aangesteld voor het schoonhouden van deze school, op 8 november 1916 zijn beklag. Vanwege de vele vergaderingen, zoals Boerenbondvergaderingen, R.K.Kiesvereniging of een lezing over de politiek, is er haast geen tijd meer over om de school schoon te houden en zodoende ziet de school er dan ook niet mooi meer uit. Hij vraagt dan ook om verhoging van zijn salaris. Op 22 december daaropvolgend besluit de gemeenteraad deze persoon te berichten dat, als degene die van de school gebruik wensen te maken, deze met hem een akkoord moeten treffen, omtrent het opruimen, schoonmaken van het lokaal. Ook wordt besloten hiervan mededeling te doen aan de voorzitter van de Boerenbond en tevens aan de te Lattrop bestaande kiesvereniging.

Op 1 januari 1921 trad de "Lageronderwijswet 1920" in werking. De wet had vooral tot doel de bij artikel 192 van die wet voorgeschreven financiële gelijkstelling van het bijzonder en van het openbaar lager onderwijs te regelen. Hierdoor werd het mogelijk gemaakt dat, al naar gelang de behoefte en samenstelling van de bevolking per plaats of gemeente, men onderwijs kon geven, afgestemd op de geloofsovertuiging.

Mede als gevolg hiervan werd dan ook in Lattrop, evenals in vele andere plaatsen en gemeenten, een bijzondere lagere school gesticht. In Lattrop werd het, daar het merendeel der bevolking hier Rooms-Katholiek was, een R.K. bijzondere lagere school.

Op 19 december 1921 behandelde de raad een schrijven van op twee na alle ouders van schoolgaande kinderen van de openbare school in Lattrop. In dit schrijven

Denekamp, 22 December 1921.

De R A A D der gemeente Denekamp ;

Op versoek van

den Heer J. Pikkink

Wassers

onderwyser

aan de openbare lagere school te Lattrop, gemeente Denekamp;

H E E F T G O E D G E V O N D E N :

aan H. Pikkink voornoemd eervol ontslag

uit zijn voormelde betrekking te verleen en met ingang
der goedkeuring door H.H.Gedeputeerde Staten van het raads-
besluit tot opheffing der o.l. school te Lattrop, gemeente

Denekamp.

De Raad voornoemd,

G. M. Mooghe

Voorsitter.

Wassers

Secretaris.

werd medegedeeld dat hun kinderen zullen overgaan naar de R.K.school in Lattrop. Twee ouders hebben de verklaring niet getekend. Een raadslid merkte toen op dat het alleen in Lattrop kan gebeuren, dat men andersdenkenden zulk een verklaring wil laten tekenen. Met zes tegen een en drie blanco stemmen werd besloten om de openbare school in Lattrop op te heffen. De betreffende kinderen werden overgeschreven naar de R.K. school waarvan het R.K.kerkbestuur van Lattrop optreedt als schoolbestuur. Van de 77 kinderen gingen er minstens 73 over naar deze school.

Vervolgens is op 22 december 1921 gunstig door de raad beschikt. Op een verzoek van J.Rikkink en J.H. Pikkemaat, respectievelijk hoofd en onderwijzer van de openbare lagere school te Lattrop, om eervol ontslag, wegens benoeming in een soortgelijke functie aan de R.K. lagere school te Lattrop. Het eervol ontslag werd verleend met ingang van de datum van goedkeuring van het raadsbesluit tot opheffing van de openbare lagere school door Gedeputeerde Staten. Tijdens de volgende raadsvergadering, gehouden op 30 december 1921 werd medegedeeld dat Gedeputeerde Staten dit raadsbesluit hadden goedgekeurd, met ingang van de dag waarop de R.K.school in Lattrop in gebruik zal worden genomen.

Over de feitelijke ingebruikname van de nieuwe school, is nog wel enige onduidelijkheid. Zoals het hiervoor vermeldde eervolle ontslag dat werd met ingang van 19 december 1921, hetgeen men deed om een duidelijke reden. De nieuwe school werd toen nl. geschat om dan aan de wet te kunnen voldoen, om dus te kunnen spreken van ingebruikname, werd er toen ook in twee lokalen les gegeven aan 77 leerlingen, hoewel de nieuwe school nog lang niet helemaal afgebouwd was. Nadien werd er zelfs nog les gegeven in de oude lagere school. Pas op 6 maart 1922 werd de nieuwe school geopend. Maar door zo te handelen kon het schoolbestuur aanspraak maken op een rentevergoeding van 6,214% voor in de gemeentekas gestort geld, hetwelk op een latere schattingsdatum maar 5,857% zou hebben bedragen.

J.A.den Ouden.

Op donderdag 26 mei j.l. ging een vijftal personen van onze stichting op bezoek bij de Heimatverein Metelen. Er was een uitnodiging ontvangen om een avond bij te wonen, die de Heimatverein samen met de Volkshochschule organiseerde.

Dr. Schröder, de voormalige archivaris van het Landesarchiv in Münster, hield er een lezing over de beroepen en ambachten in het Metelen van vroeger, over het ontstaan ervan en hoe verschillende Metelense namen zijn afgeleid van die beroepen en ambachten. Ook het ontstaan van steden en dorpen rond burchten, kerken en kloosters werd door hem op een logische en duidelijke manier uitgelegd.

Verder kwamen de betrekkingen van deze streken met Nederland, vooral de handelsbetrekkingen ter sprake, ook de band die er vroeger bestond tussen Metelen en Denekamp werd door hem behandeld.

In zijn voordrachten en lezingen laat dr. Schröder duidelijk merken dat hij een overtuigd Europeaan is en dat de grenzen wat hem betreft, wel aan betekenis mogen verliezen.

Overigens was de opkomst voor deze lezing niet denderend; ook hier is de t.v. een belangrijke concurrent voor dergelijke bijeenkomsten en natuurlijk hielp de op deze mei-dag gestaag neervallende regen ook niet mee om de zaal vol te krijgen.

Na afloop van de lezing bleef onze groep nog een tijd nabomen over het gehoorde en over diverse onderwerpen, vooral op heemkunde-gebied met een groep van de Heimatverein, waaronder de heren Kemper en Tietmeijer.

In dit gesprek kwam naar voren dat ook in Metelen bepaalde paasgebruiken in zwang waren of weer in ere zijn hersteld, zoals een paasvuur dat op de paasmiddag door de pastoor aangestoken wordt, een "paoskestaakn" heeft men vroeger ook gekend, de "palm-paoske" op de zondag voor pasen kent men ook, maar die wordt daar enigszins anders opgetuigd dan we hier

in Twente en Denekamp kennen. Een rechte stok die steeds een eind wordt afgeschild en waaraan dan een appel wordt vastgemaakt, zodat men een stok krijgt met een stuk of drie, vier appels eraan, die verder wordt opgetuigd en versierd.

* *

Zondagmiddag 12 juni 1983 vond de jaarlijkse excursie plaats van onze stichting, welke dit keer naar Metelen ging. Het was een stralende middag, toen er vanaf het marktplaatsje van Denekamp een bijna volle bus richting Metelen vertrok.

Onderweg werd een stop ingelast om het kasteel Welbergen in de buurt van Ochtrup te bezichtigen, althans de buitenkant ervan. Onderweg kregen we de nodige toelichtingen van reisleider Hamers en van chauffeur Aveskamp. Voorzitter Borgman deed de prettige mededeling dat het stichtingsbestuur besloten had de prijs van deze tocht drastisch te verlagen, een ongewone mededeling in deze tijd.

In Metelen aangekomen stond er een ongeveer even groot gezelschap, dat met eigen vervoer gekomen was, de bus al op te wachten, in gezelschap van het bestuur van de Heimatverein Metelen.

Het hele gezelschap ging daarop naar het raadhuis, waar de voorzitter van de Heimatverein Metelen, de heer Mensing, een welkomstwoordje sprak en iets vertelde over de geschiedenis van Metelen. Dan was er de "kiepenkearl" die, met de kippenmand op de rug en een gevulde fles in de hand, rond ging om de al klaar staande glaasjes te vullen met in Metelen gebrande wateren. Na deze "vurige" ontvangst stond de bezichtiging van de oude Stiftskerk op het program. Deze kerk stamt uit ± 1200, is deels in Romaanse stijl, deels in Gotische stijl gebouwd. Het geheel is vrijwel alles wat er nog over is van het vroegere Stift Metelen.

Bij de kerk stond de, aan de werkgroep Metelen-Denekamp welbekende, prelät Heifort klaar om in het Nederlands, met zo nu en dan een Duits woord, op deskundige wijze de nodige toelichtingen en verklaringen te geven.

Hierna stond in het "Altesheim" de koffie klaar met

heel veel soorten gebak, dat door de dames zelf was gemaakt en werd geserveerd. Iedereen liet zich deze overheerlijke en overvloedige traktatie voortreffelijk smaken. "Het lijkt meer een maaltijd van gebak dan een kopje koffie zoals wij dat kennen", werd er aan de tafels opgemerkt.

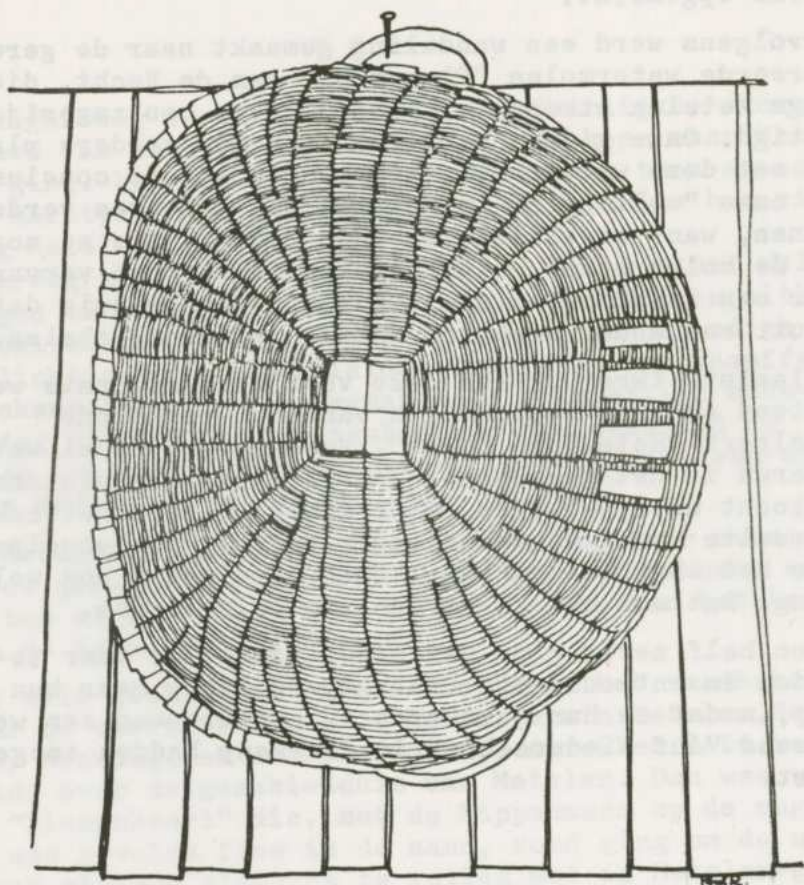
Vervolgens werd een wandeling gemaakt naar de geres-taureerde watermolen "Plagemann" aan de Vecht, die langs Metelen stroomt. Hierbij is een houtzagerij ge-vestigd. Onze gidsen vertelden ook hun verdere plan-nen met deze watermolen. Wij kwamen tot de conclusie dat onze "collega's" in Metelen nog wel even verder kunnen, want ze willen een oude schuur, die nu nog bij de molen staat, eigenhandig afbreken en vervangen door een in dezelfde stijl gebouwd vakwerkhuis dat ze uit een ander deel van Metelen willen weghalen.

De laatste twee uur van deze voorjaars-excursie werd besteed aan het bezichtigen van het welbekende vogelpark "Metelener Heide". Vooral voor de al wat ouderen in het gezelschap was het een hele afstand, de tocht door het park, maar iedereen vond het zeker de moeite waard en velen onder ons die dit vogelpark voor het eerst bezochten, komen hier zeker nog wel terug. Dat was wel te merken aan de reacties.

Tegen half zeven ging een groep vermoeide maar te-vreden en enthousiaste Denekampers terug naar hun dorp, nadat ze hun gastheren en gastvrouwen een wel-gemeend "Auf Wiedersehen" in Denekamp hadden toege-wenst.

H. Asma.

Aj eenmaol kunnigheid
an'n wicht hebt dan
kōj d'r nog naa slim
drok met wodn.

Tekening M.Hesselink-van der Riet.
 (Met toestemming van de Stichting
 Heemkunde Albergen overgenomen uit
 het boekje "Van Sint Gallus tot Sint
 Jäopke" 1983).

Toen dorsmachines en kafmolens aan het eind van de jaren dertig voorgoed hun intrede hadden gedaan in de boerenbedrijven van onze streek, leefde de WAN nog enkel voort in musea en vergeten zolderhoeken, als wanddecoratie soms. In een enkel geval in de naam van een gerenommeerd restaurant. Tientallen eeuwen -eigenlijk zolang de mens landbouw had beoefend- was deze markante reuze-schotel een onmisbaar stuk gereedschap geweest op elke boerderij.

De WAN diende voor het selecteren van graan of zaden. Als na het dorsen het stro verwijderd was, bleef het kaf en koren op de dorsvloer achter. Over een afgeplat gedeelte van de rand(de "mond") werd dit in de WAN geveegd - of men schoof de mond over de dorsvloer en schepte zo het kaf en koren op. Nu kon het WANNEN beginnen.

Vanaf dit moment loopt de informatie van onze zegslieden uiteen. We moeten aannemen dat er tenminste twee manieren waren om kaf en koren te scheiden. Sommigen gingen met de gevulde WAN naar het erf en gooiden de inhoud op: het koren viel keurig terug in de WAN, het lichtere kaf waaide weg op de wind. Anderen echter bedachten zich wel tweemaal voor ze zoiets deden: "Ik mör den pröttel nich op 'n böölt hebb'n" en dus werd er op de "del" gewand.

Steeds had men tijdens het wannen de top van een ganzevleugel in de hand, een soort vlerk, die je ook wel eens ziet bij houtskool-tekenaars. Met deze ganzevleugel kon je het bovengekomen kaf "met zachte hand" van het koren en uit de WAN vegen.

De WAN werd, als gezegd, ook gebruikt voor het selecteren van zaden. Zaaigoed kon immers vermengd zijn met andere zaden of met het zaad van onkruid. Het was beslist geen simpel karweitje en het vereiste heel wat routine en vakmanschap om de soorten uit elkaar te krijgen. Maar elk soort zaad heeft zijn eigen vorm en gewicht, waardoor vooral de fijnere zaden zich bij het schudden op aparte plaatsen in de

WAN verzamelden en zo verwijderd konden worden.

We hadden eigenlijk verwacht dat de WAN vooral in de zomer zou worden gebruikt, direct na de oogst. Natuurlijk was er grote aktiviteit na Sint Joapik, als het dorsen begon en de zaairogge klaar moest zijn. Maar ook in de rest van het jaar, en dan vooral in de winter, hanteerde men de WAN. Zo'n tweemaal per week werd er gedorst, al naar behoefte blijkbaar, "met 'n stok" (dorsvlegel).

Dit was een soort karweitje dat twee uur van de morgen in beslag nam en flink vermoeiend was. Daarom wanden men de hele voorraad ook maar niet in één keer.

Een gevulde WAN bevatte zo'n 20 tot 25 kg graan. Hoe lang het wannen van zo'n portie duurde, hebben we niet exact kunnen vaststellen. Eén zegsman spreekt van 10 minuten, een ander noemt een half uur. Het zal natuurlijk wel verschil hebben uitgemaakt welke man (of vrouw) de WAN hanteerde, misschien stelde ook niet iedereen dezelfde kwaliteits-eisen, en uiteindelijk het gaat hier om herinneringen van zo'n veertig jaar geleden....

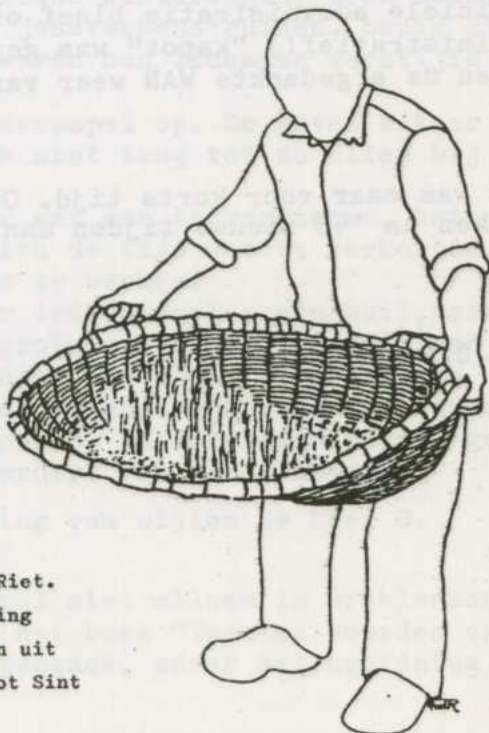
Maar hoe dan ook: als we weten dat een mud rogge 70 kg woog en we vervolgens een kleine berekening maken, dan zal het ons duidelijk zijn dat men op de boerenbedrijven van weleer wel terdege "in het zweet des aanschijns" zijn niet zo vrijelijk beleg op de boterham moest verdienen.

Het dagloon van een boerenknecht (zoals hij toen nog genoemd werd- voorzover nog aanwezig draagt hij thans fraaiere namen!) bedroeg rond 1900 een kwartje per dag, waarbij de kost gratis was. Aan het eind van de jaren twintig was dit bedrag in sommige gevallen (als je een "goeie boer" had) opgelopen tot een gulden per dag. De prijs van een nieuwe WAN in die tijden: f.2,50 (1900) en 25 à 30 gulden omstreeks 1930. Pittige prijzen dus!

Maar armoede maakt vindingrijk en het ligt dus voor de hand dat de sober levende boerenbevolking van deze contreien een kostbaar attribuut als de WAN optimaal benutte. Hij was met zijn forse omvang uitstekend geschikt om er haksel in op te vangen, dat van het hakselmes of van het wiel van de hakselmolen

viel. En als een gans werd geplukt, werd het dons in de WAN verzameld. Dat was immers uitstekend materiaal om bedden mee te vullen. (Afval is een welvaartsprodukt en was dus schaars in die magere tijden. Wat verder nergens meer toe diende, kon altijd nog benut worden als brandstof. Vandaar dat onze zegslieden, desgevraagd en zonder aarzelen, antwoordden, dat een uitgediende WAN verbrand werd!). Zelfs wist iemand zich te herinneren dat vrouwen, bij het ontbreken van een oppas, hun kinderen meenamen naar de akker en tijdens het werk hun allerjongsten in de WAN legden.....

Het raamwerk van de WAN bestond uit takken van eik of es. De oren waren van eikehout. Het verdere vlechtwerk geschiedde met geschilde twijgen (tenen). Het schijnt dat er in latere jaren ook WANNEN van uitheemse materialen zoals bamboe te koop zijn geweest. De kwaliteit ervan was hoog, evenals de prijs trouwens en daarom voor de meeste mensen niet te betalen.

Tekening M.Hesselink-van der Riet.
(Met toestemming van de Stichting
Heemkunde Albergen overgenomen uit
het boekje "Van Sint Gallus tot Sint
Jäopke" 1983).

Hoewel de WAN aan slijtage onderhevig was, vooral de mond waarmee over de dorsvloer werd geschoven, ging ze toch vele jaren mee -een leven lang, beweren sommigen. In ieder geval was twintig jaar een reële levensverwachting. En erg veel onderhoud vergde de WAN verder niet: af en toe een kleine reparatie. De bruikbaarheid werd verder verhoogd door de WAN af en toe een paar dagen in het water of de regen te leggen.

Een WAN maakte je niet zelf. Daarvoor was de vorm waarschijnlijk ook té gecompliceerd en de afmeting te groot. En bovendien hing de bruikbaarheid ten nauwste samen met de kwaliteit van het vlechtwerk: men bewaarde er tenslotte geen aardappels in, maar fijne granen. De WAN werd daarom gekocht bij een wannemaker, een verdwenen beroep, waaraan overigens de namen van enkele erven in de omgeving (gemeente Tubbergen bv.) nog herinneren.

In de oorlogsjaren toen, als gebaar van protest of uit bittere noodzaak, zo menig stuk vee buiten de officiële administratie bleef of vele keren (althans administratief!) "kapot" was gegaan, werd ook allereerst de afgedankte WAN weer van de spijker gehaald.

Het was maar voor korte tijd. Ook op de boerderijen braken na '45 nieuwe tijden aan.

G.L.B.Broekhuis.

Rechtevoort is de schöppe
ok al 'n museum
van ooldheden.

Enkele jaren geleden kreeg ik van de familie Bergman uit Breklenkamp een beschrijving van een schaapherdersspel, het zgn. "Potmoosen". Het was een inleiding op dit spel, toendertijd beschreven door G. Bergman, en werd door enkele mensen uit Breklenkamp opgevoerd op 21 augustus 1955 in Losser bij een folkloristische gelegenheid.

Het luidde als volgt:

"Landgenoten,

Straks laten wij u een herdersspel zien, dat voor ongeveer 50 á 100 jaren door de schaapherders uit Breklenkamp gespeeld werd. Toen was het mooie Breklenkamperveld nog niet verdeeld. Iedere boer liet er zijn schapen nog weiden, welke door herders werden verzorgd.

Als de herders, in de koude winterdagen, uren hadden doorgebracht tussen de jeneverbesstruiken, bezig zijnde met kousen breien, waren hun lichamen verstijfd van de kou.

Dan voerden ze hun herdersspel op. Ze gaven elkaar een teken en het duurde niet lang tot ze allen bij elkaar waren.

Het was geen spel om er wat mee te verdienen, het ging er alleen om, om zich de tijd wat te verkorten en zich een beetje warm te werken.

Zoals u ziet is er voor iedere speler een kuil, maar in het midden een wat grotere kuil. Degene die aan de beurt is, moet trachten een kloot in die grote kuil te werken, wat door de andere spelers verhinderd wordt. Dit is het potmoosen, in vervlogen tijden gespeeld door de schaapherders van Breklenkamp."

Tot zover de beschrijving van wijlen de heer G. Bergman.

Dat dit schaapherdersspel niet alleen in Breklenkamp bekend was, zien we in het boek "Twentse woorden en gezegden" van Johan Gigengack, onder het hoofdstuk " 't Schaop".

Niet alleen worden hier de spelregels van het spel

beschreven, maar ook komt duidelijk naar voren dat het in verschillende plaatsen in Twente bekend was, zelfs onder verschillende benamingen.

Zo werd het in Geesteren door "schaopheiers met de "kloetenschup" gespeeld en noemde men het daar "Holt-tuuten". Kinderen die het overnamen noemden het "Pot-houwen", of in Almelo (Krommendijk) "Kettelkoezen". In Ootmarsum was het bekend als "Holbannen" en in Losser als "Mötken". De 96 -jarige heer Pikkemaat uit Lattrop vertelde mij dat het daar vroeger werd aangeduid met "keggelkodn".

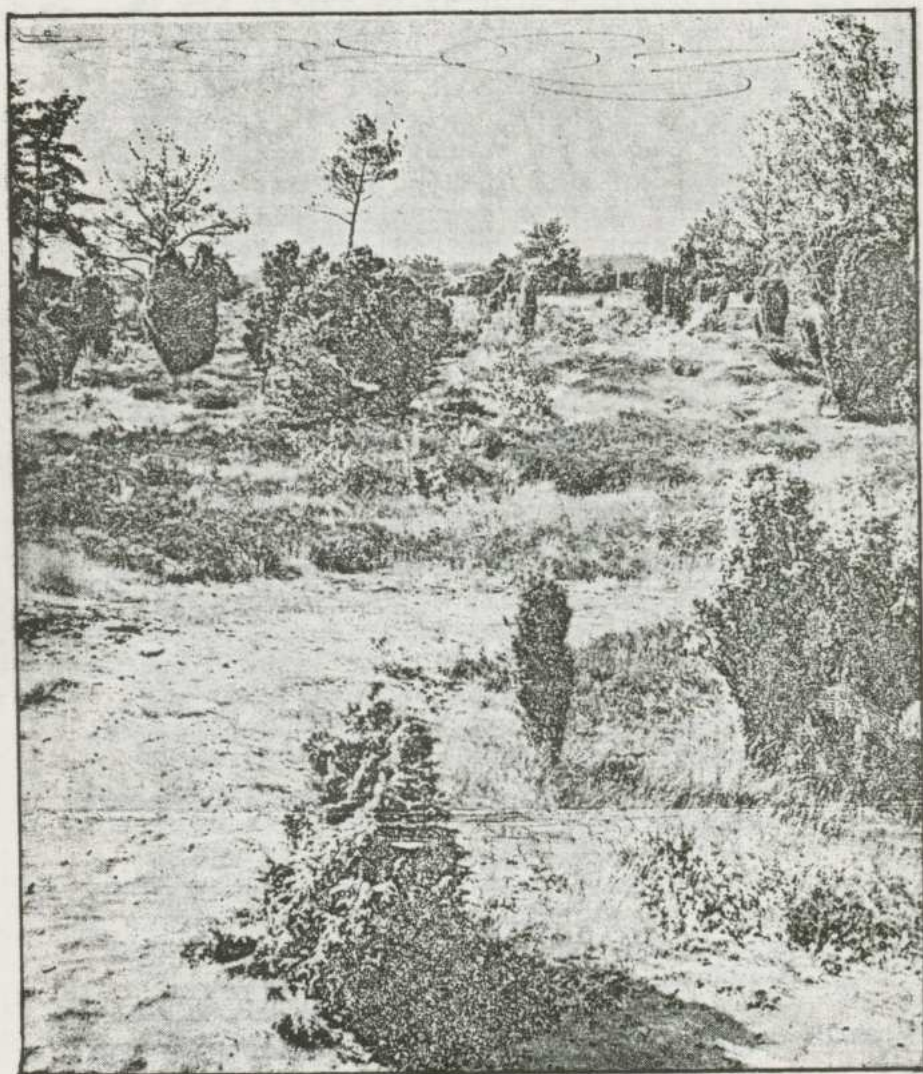
In "Twents in woord en gebruik" van G.J.H. Dijkhuis lezen we van H. Klaassen uit Albergen: "Holtuten deek geerne zundaags -daor zat spanning in- en miene mao warren niks better. Wat leu zegt ok was van Kettelkoezen.

Th.C. Budde uit Ootmarsum beschreef het spel op de volgende wijze.

" Zes jongs konnen d'r an met doen. De ruimte, dee neudig was, mos minstens twaalf tred in deursnit wean, want tien tred ha'j veur 't spöl zölf neudig. In 't midden wör d'r ne koele maakt, zo näögsten bieje ne jongs-voot groot en deepe en dan kwamen daor roond-um-hen op nen ofstaand van vief tred oet 't midden vief ewwen grote koele op gelieken ofstaand van mekaar. Iedereen jongen har nen hölstok, nen fleenken dikken knuppel. 't leefst nen eeken, van gelieke lengte as den van ziene kameraode. Dizzen knuppel moch ewwenwals nich langer wean as 'n grootsten jongen dee metdeer. Was d'r nen jongen bieje, dee groter was as de knuppels, dan moch e nich metdoon. Kleiner moch wa, dat schaden nich. Dan kwam d'r nog nen höllen bal an te passe, zo um-ende-bieje anderhalf maal zo groot as nen klootscheeters-kloot. Now wör d'r eerst offeteld wel 'em wezen zol'. Dee 't lot anwees, was 'Hölman' en mos met zienen stok bieje de middelste koele gaon staon oonderwiel de andere vie-

ve elks ne koele veur zik nâmmen, waor
 ieder ziene stok in stak. 'n Hölman brach
 'n bal met 'n stok an 't rollen deur den
 in de middelste koele of in één van de
 aandere vief koelen te slaon. Hee mocht
 dat -net as al de aandere spöllers ok-
 alleen met 'n stok en nich met hande of
 veute. Now was 't zaak van de aanderen um
 op te passen en 'n bal vot te houwen, zo-
 dat em dat nich lukken. Mer dat was ge-
 veurlik. Want as den Hölman kans zag um
 zienen stok in owwe koele te stekken as
 dee 'los' was, dus as owwen stok daor 'n
 oagenslag nich in stön en 't lukken ow nich
 um 'n stok in ne aandere koele te stekken
 dee los was, jao, dan wa'j de segare. En
 stön ie te slaopen en rollen 'n bal in
 owwe koele, dan was 't ok zo late en oonder
 völ wille van de aandern mos ie in beide
 gevallen owwe koele ofgewwen en Hölman
 wean. Lukken 't 'n Hölman um 'n bal in de
 middelste koele te slaon, dan mos ie d'r
 rap bie j wean, want dat was 't hoogtepunt
 van 't spöl en dan was ie verplicht um 'n
 stok in de koele van owwen linksen buurman
 te stekken, dee op ziene beurte ok wier
 bie j zienen linksen buurman mos anpappen,
 zodat alle spöllers allemaol ene koele
 mossen opschoem. Dat gaf netuurlik ne con-
 sternasie van belang, waarvan 'n Hölman
 gebroek maken um zienen stok in een of
 aandere koele te stekken dee dan los was,
 met 't gevolg dat aait één van de jongs an
 'n kotsten eand trök en ginne koele meer
 leug vun en Hölman mos wean. As ter now
 ene veur de darde maol Hölman was ewest,
 was 't spöl oet en waren ie allemaole nat
 van zweet."

Het lijkt me toch geen gek idee om dit spel nog weer
 eens op te voeren bij het jaarlijkse Denekamper
 schaapscheerdersfestijn, m.i. zeer toepasselijk!
 (Misschien dat enkele inwoners van Breklenkamp wel
 bereid zijn om hieraan hun medewerking te verlenen).

Laten we het eens hebben over onze heide rond Denekamp, of wat daar nog van over is. Er zijn namelijk nog al wat heidegebieden verdwenen.

Voor de korhoenders bleef er te weinig heide over om hier te kunnen leven. Maar dat wil niet zeggen dat we de overgebleven gebieden dan ook maar laten verloederen.

De werkgroep Flora en Fauna van de Stichting Heemkunde Denekamp wil hier nu wat aan doen. In deze tijd van schaarste kunnen de zeer kleine heidegebieden zeer waardevol zijn, ze dienen dan ook beschermd en beheerd te worden.

We vinden ze o.m. nog langs het kanaal Almelo-Nordhorn, de Bergvennen, in de Punthuizen en langs de Vrijdijk.

Hoe zijn ze ontstaan? Na de ijstijd, $\pm$ 20.000 jaar geleden, begon het Holocene. Deze periode duurt nog steeds voort. Toen was het westen van ons land nog zee. Frankrijk en Engeland waren toen nog één geheel, en waren nog door land met elkaar verbonden.

Door het smelten van het ijs steeg het zeewater, en bij iedere storm werden grote stukken land weggeslagen, tot er een doorbraak ontstond, het tegenwoordige Nauw van Calais, of Het Kanaal. Eb en vloed gingen nu een grote rol spelen. Door de vloedstroom werden enorme massa's zand naar onze kust gespoeld en daar neergelegd. Op deze wijze ontstond er voor onze kust een zandplaat, een zogenaamde schoorwal. Onder invloed van zon en wind vormde zich een duinenrij. Achter deze duinenrij kwam geleidelijk aan zoetwater moeras. De temperatuur steeg en in dit moeras gingen waterplanten groeien, die afstierven en zich ophoopen op de bodem.

Op deze manier zijn hier en daar meters dikke veenlagen ontstaan, waarop de heide goed wilde groeien.

Soms overstroomde zo'n gebied weer door b.v. een doorbraak bij een storm, het veen werd dan soms weer door een laag slibzand bedekt.

De hoger gelegen gebieden met als pieken Ootmarsum, Tankenberg, Hakenberg, Austieberg en Holterberg, konden zich al eerder tot bossen ontwikkelen omdat ze eerder boven het water uitstaken. Fossiele schelpen en haaietanden, die daar nu nog te vinden zijn, leveren een overtuigend bewijs.

Het bos bestond uit beuken en eiken, in weer andere gebieden voelden zich o.a. wilg, berk en elzen beter thuis. Op meer open vlaktes met veel vennen domineerde de heide en gagel.

Maar toen de vroege bewoners grote stukken bos begonnen te kappen voor de land- en akkerbouw, begonnen er open vlaktes te ontstaan. Zo kon de heide zich de laatste duizend jaar sterk uitbreiden. Want nadat het bos gekapt was, raakte de bodem binnen enkele jaren zo uitgeput, dat er maar weer een nieuw stuk bos gekapt werd. En de bewoners trokken als nomaden mee en bouwden van het hout weer een nieuwe hut. De achtergebleven gebieden verwilderden. Sommige regenereerden weer tot bos. Herders met schapen zorgden echter voor grote open heidevelden, met jeneverbesstruiken, berken en vliegdenen.

In de lager gelegen vennetjes kwamen meer verschillende plantensoorten voor, zoals nu nog te zien is in de Bergvennen en het natuurreservaat Punthuizen in het Beuninger Achterveld. Hier groeien o.a. beenbreek, parnassia, spaanse ruiter, heidekartelblad, pijpestrootje, veenpluis, wollegras, wateraardbei en zonedauw. Dit alles wordt omgeven door de dopheide en de struikheide. De gagel of pos geeft aan dit alles ook nog een lekker geurtje.

De Wulp, Kievit en scholekster verzorgen samen met de buizerd, leeuwerik en geelgors het muzikale gedeelte voor de oplettende en genietende toehoorder.

Door verdere ontbossing ontstonden onafzienbare vlaktes, die de wind vrij spel gaven. Zo ontstonden grote zandverstuivingen en omstreeks het einde van de 18e eeuw waren het Veluwe gebied en het oosten van ons land veranderd in een zich snel uitbreidende zandwoestijn. De opgestoven heuvels in het Lutterzand, Buurserzand en Markelo tot ver in Duitsland, herinneren ons nog aan dit natuurgeweld.

Totdat plm.honderd jaar geleden de zandvlaktes met dennebomen werden beplant. De wortels hielden het zand vast en de bomen hielden de wind tegen.

De overgebleven heide werd al gauw overwoekerd door vliegdenen en berken, doordat herders zich gingen vestigen in dorpen en steden om werk en bescherming te vinden. De boeren woonden meestal rond om het dorp en gingen het land bemesten. Heide werd geplagt, en in de potstal of schaapskooi onder het vee gelegd. Samen met de mest op het land gebracht, leverde dit weer vruchtbare grond op.

Zo zijn de karakteristieke hoge akkers ontstaan, die je nu nog wel hier en daar ziet. Gemiddeld werd het land een milimeter per jaar hoger, door de plaggen met mest. De heideplaggen werden ook gebruikt voor de verwarming, want die plaggen gloeiden een hele poos.

Door de intrede van de kunstmest waren ook de heideplaggen overbodig. De heide had geen nut meer en moest dus maar verdwijnen. Door de explosieve bevolkingsgroei dreigde er een voedseltekort te ontstaan, en moest er meer akkergrond komen. De opkomst van de melkmachines maakte het mogelijk om meer koeien te houden en daarom moest de heide veranderen in akker- en weidegrond.

Met behulp van grote machines, vrachtwagens en bulldozers was het snel gedaan met de grote heidevelden, met vele soorten planten, orchideën en vogels.

Ruilverkavelingen maakten er een éénzijdige ruil van, natuurlijk produktieve grond in plaats van natuurgebied.

Sommige mensen zeggen:"van de natuur kun je niet leven. Daarom moet het maar verdwijnen voor zakelijke doeleinden". We weten nu wel beter. Laten we plant en dier dankbaar zijn voor b.v. het zuiveren van de lucht en het leveren van zuurstof, die zelfs voor ons levensnoodzaak is. En we moeten een beetje meer respect en waardering tonen voor datgene wat groeit en bloeit, zodat ook de generaties na ons hiervan nog kunnen profiteren en leven.

Gelukkig zijn de laatste jaren verschillende organi-

saties meer aandacht gaan besteden aan de overgebleven heidegebieden.

Zo worden nu weer berken en vliegdennen uit de heide gehaald, want anders zou de heide onder de snel groeiende bomen verstikken. Ook de jeneverbesstruik moet in het open veld staan. Wat vroeger de schapen deden, moeten wij mensen nu zelf doen. Nu zijn het vaak vrijwilligers en werklozen die dit doen, omdat het de instanties zoals de Provincie en Staatsbosbeheer aan de financiële middelen ontbreekt.

Er is de laatste jaren veel gedaan om te redden wat er nog van over is. Als je langs de Vrijdijk fietst kun je nog genieten van een behoorlijk vergezicht over de heide. Tweehonderd meter verder begint het natuurreservaat Punthuizen. Staatsbosbeheer heeft ook daar een mooie wandelroute uitgezet. Ook bij Hezinge en het Mander-streu wordt veel gedaan om het gebied haar oorspronkelijke schoonheid en veelzijdigheid terug te geven.

Ook dichterbij huis is nog veel te doen. Wie langs het kanaal Almelo-Nordhorn fietst, kan duidelijk zien dat de houtwallen, die het kanaal begeleiden, aan het verouderen zijn en een eentonig beeld beginnen te geven. Vroeger werd het hout als brandhout en voor meer doeleinden gebruikt, zoals voor bezems, korven en wanden van schuren die met leem werden aangesmeerd. Maar de laatste dertig jaar is echter nagenoeg niets meer aan dat onderhoud van die houtsingels gedaan. Men beperkt zich tot het afzagen van takken die het verkeer belemmeren en daar houdt het mee op. Het is hard nodig dat er enige stukken gekapt worden om zo een noodzakelijke verjonging en tevens het behoud van een veelzijdige houtwal te waarborgen. Een beetje afwisseling doet heel goed.

De werkgroep Flora en Fauna van de Stichting Heemkunde Denekamp is al begonnen in overleg met Staatsbosbeheer en de Provincie een stukje heide, dat overwoekerd was met opslag van berk, eik en dennehout, op te schonen. Het resultaat mag er zijn, en volgende winter hopen we door te kunnen gaan met dit werk, en zo mee te helpen om rond Denekamp weer wat heide met jeneverbesstruiken terug te krijgen.

Jos Bruns.

De vorige aflevering van deze serie stond in nr.2 /1980. We waren toen genaderd tot voor in Breklenkamp. Daar wordt de draad weer opgepakt door de schrijver W.H.Dingeldein.

"Over de bomen van Breklenkamp zou een verhaal zijn te schrijven! Beschouw die andere reuzeneik niet ver van de Scholte, op de scheiding van het bouwland en de weide, met gave stam en volkomen gaaf ontwikkelde kroon en bewonder deze schepping der natuur. Zie naar de gedrongen boom aan de straat dicht bij de school en naar zo vele andere hier en ginds en leer de schoonheid van de kale boom waarderen, die beter zijn karakter openbaart dan de bebladerde.

Genoeg hierover. Wij wandelen verder voorbij de Scholte. Op de wal hier vlakbij pronkt in het voorjaar de sierlijke schede-geelster, evenals dat niet ver van hier, ook aan een houtwal, de roodbloeiende variëteit van de witte klaverzuring doet. Maar de flora van Breklenkamp is nog nauwelijks bekend. Nu slaan wij rechts een laan in en staan dan voor een alleraardigst huis. Het Huis te Breklenkamp, oude edelmanswoning, nu Jeugdherberg.

Zoals het huis daar ligt, is het een schilderij, gevat in een natuurlijke lijst: de stammen en takken van beuk en eik op de buitenhof. Warm van kleur, door de tijd gedonkerd, zijn de oude baksteen van de muren en de pannen van de daken. Aangenaam steekt het geelgrijs der zandstenen kozijnen met kruisribben van de vensters en de deuromlijstingen hierbij af. Twee verdiepingen is het huis hoog; het dak wordt bekroond door twee zware schoorstenen, die een dakruiter in het midden flankeren. Links en rechts komt een vleugel met een brede rondbogige deur naar voren. Het geheel is omringd door een rechthoekige gracht, met rechtopgaande zandstenen borstwering aan de binnenzijde. Een brug, midden voor het front, voert over het water naar het binnenplein. En buiten de gracht staat weer het welbekende zware hout, eiken en beuken gemengd, met een enkele acacia en tamme kastanje.

Maar het mooist is misschien het alleraardigste torentje in de rechterbinnenhoek van de gracht, ook van baksteen en zandsteen, met een vierkant pyramidaal dak van pannen, bekroond door een fraaie vergulde windvaan, die à jour de wapens Bentinck en Van der Marck vertoont.

Twee oude Twentse namen, die men ook leest boven de linkerdeur van het hoofdgebouw onder beider wapenschilden, waaronder weer in een cartouche "1633" te lezen staat. Een engelenkopje met bolle wangetjes en fladderende vlerkjes, festoenen van vruchten verlevendigen dit knappe stuk beeldhouwwerk.

Jonker Everhard Bentinck en zijn vrouw Euphemia van de Marck zijn stellig de bouwers van dit oudste stuk van het huis geweest. Ankers in de Noordmuur -de linkerzijde- vormen het jaartal 1637; op de muur van de achterzijde, die op het Oosten ligt, leest men, al weer in gesmede ankers, 1633; een steen boven de ingang van de Zuidvleugel, die niet op zijn oorspronkelijke plaats zit, vermeldt het jaartal 1651; zij alle spreken van uitbreidingen en verbouwingen in de zeventiende eeuw, onder de Bentincks. Aan de restauratie in de vorige eeuw herinnert een steen boven de ingang van de Noord-vleugel met 1841.

Of er vóór 1633 reeds een huis van een edelman stond op deze plek, is niet bekend, maar wel, dat het gesticht is op de plaats van een boerderij, die of de Tij, of Goosink heeft geheten, en aan de familie Moerbecke heeft toebehoord, een geslacht uit Westfalen afkomstig, maar reeds in het begin van de 15e eeuw in Ootmarsum en Oldenzaal, of tenminste in de buurt van deze steden, gevestigd. Wie over de geschiedenis van het goed in de zeventiende eeuw wil worden ingelicht en over de hardnekkige pogingen van Everhard Bentinck en zijn zoon Gerhard Adolf, om het als havezathe erkend te zien, worde verwezen naar mijn bijdrage "Het Huis te Breklenkamp" in "Overijssel, Jaarboek voor cultuur en Historie, 1949" (Tijl, Zwolle).

Het geslacht Bentinck -de Rooms-Katholieke tak- hield stand op Breklenkamp tot omstreeks 1790. Toen verkocht de laatste, Herman Otto, die Sophia van Haksthausen, gewezen canonicesse uit het adellijke

Stift Asbeck in Westfalen tot vrouw had, het goed aan Levin van Elberfeldt tot Langen. Ofschoon deze nog tot verbouwing overging en dit feit vereeuwigde door een steen met zijn wapen -een windhond- en het jaartal 1791, bracht hij spoedig aanzienlijke gedeelten van het goed, waaronder vele boerderijen in Lattrop, onder de hamer. In de negentiende eeuw ziet men de familie Zegers uit Lage optreden als eigenares van Breklenkamp. De laatste uit dit geslacht, Heloise Lydia Wilhelmina Zegers, die getrouwd was met Jacob Joris Backer van Leuven, leefde na de dood van haar man jarenlang eenzaam op het huis, dat zij meer en meer verwaarloosde en gedeeltelijk aan een boer verhuurde. Zij overleed er in 1900 en werd begraven op de kleine particuliere begraafplaats, honderd meter van het huis, naast haar man, in de schaduw van de acacia's en de haagbeuken.

Toen kwam de verkoop in 1901 en het slot was, dat de havezathe Breklenkamp met de annexe erven en landerijen, waaronder acht boerderijen in de buurt, in handen kwam van dr. Rodolphe Frederic baron van Heeckeren van Wassenaar, heer van Twickel, Lage, etc.

Ik schreef in mijn aangehaald opstel: "In veertig jaren kan er met een onbewoond en onbeheerd huis veel gebeuren. En toen de laatste bewoonster was uitgedragen naar de grafkelder en niemand meer naar het gebouw omzag, begon langzaam maar zeker het verval te komen. Op het plein tussen de brug en het huis begon het onkruid welig te tieren; zaden van heester en boom ontkiemden en schonken het aanzijn aan woest struikgewas, waarboven eiken esdoorns hoog opschoten. De grachten, nooit meer geruimd, groeiden dicht met lisdodden en wilgenbosjes; de Bentheimer stenen van de borst wering stortten omlaag in het wordende moeras; klimop begon zich tegen de muren van het huis omhoog te werken. De ruiten werden de een na de andere ingegooid met welgemikte stenen, kozijnen en lijsten verrotten.

Pannen braken en gleden omlaag; het lekwater tastte de zolderplanken aan. Deuren werden door geïnteresseerde bezoekers uit haar hengels gelicht of ingetrapt; de ophaalbrug gesloopt. De vegetatie in de gracht vormde na jaren een begaanbaar pad naar een varkenshok, waardoor men het gebouw kon binnenkruis-

pen. Hier vierde de baldadigheid hoogtij: een binnenmuur werd nagenoeg afgebroken, fraaie stenen schoorsteenmantels beschadigd. Het torentje op de hoek van de gracht begon ook tekenen van verval te vertonen; wilder en ruiger werd de muts van klimop, die het dak bedekte en opklom tegen de muren met grijze kronkelende stammen, als een pols zo dik. Uit wijze voorzorg had de rentmeester de mooie windvaan eraf gehaald en veilig opgeborgen. Onherroepelijk scheen het huis voorbestemd een bouwval, een interessante ruïne te worden. Doch er daagde redding".

(Uit: Weer en Wind 1949
door W.H.Dingeldein)

(wordt vervolgd)

Wat zou de Natuur ons uitlechen
als ze bewustzijn had
van onze verdeelwoede.

Multatuli.

bij de hand

STICHTING HEEMKUNDE DENEKAMP WAT BIEDT HET DONATEURSSCHAP

De Stichting heeft huisvesting in 't Heemhoes, Kerkplein 4 te Denekamp. Naast bibliotheek- en archiefruimte zijn hier ook werken vergaderruimten.

doelstelling

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

secretariaat

Het secretariaat is gevestigd op het adres Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

bestuur

J.H.Borgman, voorzitter; H.Boink, secretaris; W.A.J.Nijhuis, penningmeester; C.C.M.Hamers, S.M.Heerink-Reerink; G.J.Tijscholte; J.Veldhuis; S.Wynia en A.Zekhuis-Stroot.

donateurs

Belangstellenden kunnen zich bij het secretariaat aanmelden als donateur. De donateurskosten bedragen voor het jaar 1983 minimaal f.12,50.

bankrelatie

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer: 59.57.16.547; gironummer bank: 80 14 24.

bibliotheek

't Heemhoes, Kerkplein 4, Denekamp.
Openstelling: elke donderdag van 19.00 - 20.00 uur; de maanden juni t/m augustus alleen na afspraak.

Bibliotheecaresse: mevr.Th.Asmaten Broeke; tel.(05413)2434.

Allereerst een gratis abonnement op ons vier keer per jaar verschijnend contactorgaan 't Onder-schoer.

In het voor- en najaar een lezing of iets dergelijks.
Deze bijeenkomsten vinden wisselend plaats in het dorp Denekamp en in de buurtschappen/kerkdorpen.

Verder een of twee keer per jaar een excursie.

Voorts kunnen gratis boeken geleend worden uit de bibliotheek. Een catalogus wordt toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen.

Op verzoek wordt u graag nadere informatie toegezonden.

BESCHERMDE PLANTEN

Sinds 1973 zijn bepaalde planten in Nederland officieel als beschermd aangeduid in het Besluit Beschermd Inheemse Plantesoorten. Alle op deze lijst voorkomende planten staan hierna vermeld.

Daslook, Wolverlei, Zwanebloem,
Klokje (alle soorten), Spaanse
ruiter, Herfsttijloos, Zwolse an-
jer, Wilde Kaardebol, Zonnedauw
(alle soorten), Moeraswespenor-
chis, Blauwe zeedistel, Kievits-
bloem, Gentiaan (alle soorten),
Grote muggenorchis, Jeneverbes,
Aardaker, Zomerklokje, Water-
drieblad, Beenbreek, Vleeskleu-
rige orchis, Gevlekte orchis,
Breedbladige orchis, Harlekijn,
Rietorchis, Wilde marjolein,
Knikkende vogelmelk, Gewone vo-
gelmelk, Koningsvaren, Parnassia,
Welriekende nachtorchis, Sleu-
telbloem (alle soorten), Veld-
salie, Langbladige ereprijs,
Maagdepalm en Zinkviooltje.

Evenals voorgaand jaar zal elk kwartaal één van deze planten afgebeeld en beschreven worden op de binnenkant van de omslagpagina hiernaast. Afbeelding en beschrijving overgenomen uit het Jaarboek Twente 1966.

Spaanse Ruiter - *Cirsium dissectum* L.
- Een distel met purperkleurige bloemen, die 40-80 cm hoog worden. Bloeit in juni en juli. Op drassige veengronden en onbemeste hooilanden.

